

lev nikolayevic tolstoy –
İtiraflarım
İtiraflarım

TOLSTOY

Türkçesi:
İhsan Özdemir

ANTIK DÜNYA KLASİKLERİ
İstanbul
2006

~

dünya
klasikleri

KARIZMA YAYIN EĞİTİM
DANIŞMANLIK REKLAM
HİZMETLERİ A.Ş.

Antik Dünya Klasikleri:1

Tolstoy Kitaplığı: 1

ISBN: 975-6870-28-1

Baskı ve Cilt:

Milsan Basın Muammer

Aksoy Cad. Milsan

Çıkmaz! No:38 İstanbul

Tel: (0212) 6971000

İrtibat için:

Alayköşkü Cad. No: 11

Cağaloğlu / İstanbul Yazışma: P.K.

50 Sirkeci / İstanbul Telefon:

(0212) 513 84 15 Faks: (0212)

512 4000

lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910)

Toprak sahibi soylu bir ailenin oğlu olarak 28 Ağustos 1828'de doğdu. Babası Kont Nikolay ilyiç Tolstoy, 1812 yılı Napolyon savaşlarına katılmış emekli bir yarbaydı. On altı yaşında Kazan Üniversitesi'ne başladı. Resmi eğitime duyduğu tepki nedeniyle okulu bırakıp Yasnaya Polyana'daki çiftliğine döndü.

Yirmi dört yaşında orduya katılarak Kırım ve Kafkasya'da dört yıla yakın subaylık yaptı. Savaş ve şiddete duyduğu nefret yüzünden ordudan ayrıldı.

Yirmi dokuz yaşında Avrupa seyahatine çıktı. Proudhon'la tanışarak başta eğitim olmak üzere pek çok konuda yakın ilişkiye girdi. Rusya'ya döndüğünde çiftliğindeki köylü çocukları için açtığı okulda alternatif bir eğitim deneyini başarıyla uyguladı. Yasnaya Polyana dergisinin yanı sıra Rusya'nın birçok bölgesindeki okullarda da kabul gören ders kitapları yayımladı. 1869'da yayımladığı "Savaş ve Barış"ın ardından ruhsal bir bunalım yaşadı. Varlığın manasını anlama çabasıyla bir süre Optima Manastırı'na çekildi. ilahiyatçılarla sürdürdüğü tartışmaları sonucunda resmi Hıristiyanlık inancına duyduğu güvensizliğin yersiz olmadığını gördü. Yeni Ahit'in özüne bağlı kalarak kendini arayış serüvenini sürdürdü.

Çok istediği halde, ailesi karşı çıktığı için topraklarını köylülere bırakmadı. Fakat, kişisel harcamalarını büyük ölçüde azalttı; aristokrat yaşam tarzını bırakıp bedensel işlerde düzenli olarak çalışmaya başladı. Huzur içinde ölümü karşılayacağı bir yer arayışı için 1910 yılının 28 Ekim gecesi malikanesini terk etti. On gün sonra bir tren istasyonunda öldü.

Tolstoy'un ölümü bütün dünyada büyük yankı uyandırdı. Birçok ülke yasını tuttu.

Doğumunun yüzüncü yılında başlatılan bir çalışmayla eserleri 90 ciltte toplandı. Tolstoy, Shakespeare'den sonra dünya dillerine en çok tercümesi yapılan yazardır.

i

Ben Ortodoks Hristiyan inancına göre vaftiz edildim ve yetiştilirdim. Bu inanç bana çocukluk ve gençlik çağım boyunca öğretildi. Ne var ki, on sekiz yaşında üniversiteyi ikinci sınıftan terk ettiğimde geçmişte bana öğretilen şeylerin hiçbirisine artık inanmıyordum. Belli hatıralardan çıkarabildiğim kadarıyla, bana öğretilenlere hiç ciddi olarak inanmamıştım. Sadece öğretilenlere ve etrafımdaki büyüklerin inançlarıyla ilgili söylediklerine güvenmekle yetiniyordum. Ancak bu temelsiz bir güven duygusuydu.

On bir yaşında yaktım. Bir lise öğrencisi olan Vladimir Milyutin'ın (kendisi öleli çok oluyor) bir Pazar bizi ziyarete gelip okullarında gerçekleşen en son keşfi haber verdiğini hatırlıyorum. Keşif, Tanrının var olmadığı ve bize Onun hakkında öğretilen bütün o şeylerin uydurma şeyler olduğuydu (yıl 1838'di). Ağabeylerimin duydukları bu haberle ne kadar ilgilendiklerini şimdi hatırlıyorum. Beni toplantılarına çağırdılar. Hatırlıyorum, hepimiz çok heyecanlanmıştık ve bu fikir bize oldukça ilginç ve olası gelmişti. O zamanlar üniversitede okuyan ağabeyim Dimitri o her zamanki tutkulu yapısıyla kendisini aniden dine verdiğinde, kilisedeki bütün ibadetlere katılmaya, sade ve ahlaklı bir yaşam sürmeye başla-

dığında, hepimizin - büyüklerin bile - onunla dalga geçtiğini ve bir sebepten ona sürekli 'Nuh' dediğini de hatırlıyorum. O dönemde Kazan Üniversitesinin kütüphane müdürü olan Musin-Puşkin'in kendi evinde düzenlediği bir dansa bizi de davet ederken bu daveti geri çeviren ağabeyimi müstehzi bir şekilde Hz. Davut'un bile Ahit Sandığı önünde dans ettiği argümanı ile ikna ettiğini hatırlıyorum. Büyüklerimin yaptıkları bu şakalara sempatiyle bakar ve bu şakalardan Hıristiyan ilmi halini öğrenmenin ve kiliseye gitmenin her ne kadar gerekli bir şey olsa da fazla da ciddiye alınmaması gerektiği sonucunu çıkarırdım. Çok küçük yaşlarda Voltaire'i okuduğumu ve onun alaycı yorumlarının beni sarsmaktan çok eğlendirdiğini de hatırlıyorum.

Benim inançtan kopuşum bizim seviyemizdeki insanlar arasında olağan olduğu şekilde gerçekleşti. Çoğu durumda, zannedsem, kopuş şu şekilde oluyor: Siz de diğerleri gibi, dinsel öğretilerle sadece hiçbir ortak yönü olmayan ilkeler doğrultusunda bir hayat değil, genel olarak bu öğretilere karşı olan bir hayat sürmektesinizdir. Dinsel öğretiler hayatınızda bir rol oynamamaktadır. İnsanlarla olan ilişkilerinizde bu öğretilerle asla yüz yüze gelmemektesinizdir. Siz de bu öğretileri yaşamınızda dikkate almıyorsunuzdur. Dinsel öğretiler hayatın çok uzağında ve hayatla ilintisiz bir şekilde dile getirilmektedir. Şayet bu öğretilere tesadüf edilecek olursa, o zaman o, hayattan kopuk, hayatın dışında bir olgudan ibarettir.

Bir insanın yaşamına ve yaptıklarına bakarak onun inançlı ya da inançsız biri olduğu yolunda bir değerlendirmeye gitmek bugün olduğu gibi o gün de imkansızdı. Geleneklere bağlı biri olduğunu herkesin önünde açık açık söyleyenle bunu açık açık reddeden iki kişi arasında bir fark olacaksa, bu fark ilkinin lehine olmazdı. Bugün olduğu gibi o gün de muhafazakar biri olduğunu açık açık söylemek ve itiraf etmek dar kafalı, zalim ve kendilerine büyük önem atfeden insanlar arasında rastlanan bir şeydi. Yetenek,

dürüstlük, güvenilirlik, iyi huyluluk ve ahlaki davranışlar ise çoğunlukla inançsızlarda görülen özelliklerdi.

Okullar Hıristiyan ilmihalini öğretiyor ve öğrencileri kiliseye yolluyor. Devlet memurlarından, mezheplerinin eğitimini aldıklarına dair belge soruluyor. Ama bizim çevremizden olan biri eğitimini tamamladıktan sonra devlet memurluğuna da girmediyse bugün bile (eskiden daha da kolaydı) rahat bir on-yirmi yıl Hıristiyanlar arasında bulunduğunu ve de Hıristiyan Ortodoks Kilisesinin bir üyesi kabul edildiğini unutarak yaşayabilirdi. Eskiden olduğu gibi bugün de, kabul edildiği var sayılan ve dış baskılarla desteklenen dinsel öğreti bilginin ve kendisiyle çelişen hayat deneyimlerinin etkisiyle gittikçe çözülmekte ve herhangi bir kişi kendisine çocuklukta verilen dinsel öğretiyi bozulmamış bir şekilde muhafaza ettiğini zannederek yaşayadururken aslında inancından geriye hiçbir şey kalmamış olmaktadır.

Bir zamanlar S ... adındaki zeki ve dürüst bir adam bana inanmaktan nasıl vazgeçtiğini anlatmıştı. Bir av sırasında - o zamanlar yirmi altısına çoktan basmış - o gece kamp yaptıkları yerde çocukluktan kalma bir alışkanlıkla akşam vakti dua etmek için dizlerinin üstüne çökmüş. Onunla ava gelen ağabeyi uzandığı kuru otların üzerinden onu izliyormuş. S ... dua etmeyi bitirip yatmak için hazırlanırken ağabeyi ona şöyle demiş: "Bunu hala yapıyorsun ha?" Aralarında başka bir konuşma geçmemiş. Ama o günden sonra S ... dua etmeyi ve kiliseye gitmeyi bırakmış. Otuz yıldır ne dua ediyor, ne Aşai Rabbani ayinine katılıyor, ne de kiliseye gidiyor. Bu, ne ağabeyinin fikirlerinden, ne kendisinin bu fikirlere katılmış olmasından, ne de kendi ruhunda başka bir inançta karar kılmış olmasından kaynaklanıyordu. Ağabeyinin söylediği söz kendi ağırlığıyla zaten çökrnek üzere olan bir duvann tek bir dokunuşla yıkılması gibi bir etki yapmıştı sadece. O söz, kendisinin inancın kapladığını sandığı yerde aslında uzun süreden beri bir boşluğun var olageldiğini ve dua ederken bir takım sözleri söylemenin, istavroz çı-

karmanın ve diz üstüne çökmenin oldukça mantıksız hareketler olduğunu göstermişti. Mantıksızlığın iyice farkına varınca bu hareketleri devam ettirememişti.

Sanırım bu, insanların büyük bir çoğunluğunda böyle oldu ve olmakta. Kendilerine karşı dürüst, eğitim düzeyi bizimle aynı olan insanları kastediyorum; inanç ikrarını dünyevi amaçlara ulaşmak için bir araç olarak kullananları değil. (Böyle insanlar en büyük imansızlardır, çünkü inanç bu kimseler için dünyevi amaçlara ulaşmada bir araçsa eğer, o tabi ki inanç değildir.) Bizim düzeyimizde eğitim almış olanların duruşu ise farklıdır. çünkü onlarda o suni binanın yavaş yavaş ortadan yok olmasına yol açan şey bilginin ve varoluşun ışığıdır. Onlar bu yok oluşu ya çoktan fark etmişler ve binanın enkazını da kaldırmışlar, ya da henüz bu durumun farkına varamamışlardır.

Çocukluğumdan itibaren bana verilen dinsel öğreti başkalarında olduğu gibi bende de yok oldu. Şu farkla ki, ben on beş yaşından itibaren felsefi eserleri okumaya başladım ve benim öğretiyi reddedişim oldukça küçük bir yaşta bilinçli bir şekilde oldu. On altı yaşından itibaren dua etmeyi, kiliseye gitmeyi ve kendi irademle oruç tutmayı bıraktım. Bana çocukluğumda öğretilen şeylere inanmıyordum, ama inandığım bir şeyler vardı. Neye inandığımı ise hiç anlatamıyordum. Bir Tanrı'ya inanıyordum. Ya da daha doğrusu Tanrı'yı inkar etmiyordum. Ama nasıl bir Tanrı'ya inandığımı tanımlayamıyordum. İsa'yı ve öğretisini de inkar ettiğim yoktu, ama öğretisinin içeriğini gene tanımlayamıyordum.

Geçmişe dönüp baktığımda şimdi şunu açıkça görebiliyorum ki, benim itikatim -tek gerçek itikatim- hayvani içgüdülerimin dışında hayatıma yön veren o itici güç, kendimi mükemmelleştirmeye olan inancımdı. Ama bu mükemmelleştirmenin içeriği ve amacı neydi, anlatamıyorum. Kendimi zihnen geliştirmeye çalışıyordum - araştırayabileceğim her şeyi araştırıp öğreniyordum, hayatın yoluma çıkardığı her şeyi. İrademi mükemmel hale getirmeye çalıştım;

kendi kendime kurallar koyuyor, sonra bu kurallara uymaya çalışıyordum. Kendimi fizik olarak geliştiryordum, her türden egzersizle gücümü ve çevikliğimi artırdım. Kendimi her şekilde yoksun bırakarak dayarıklı ve sabırlı olmaya alıştırdım. Bunların hepsini mükemmel insan olma yolunda yapılması gerekli şeyler olarak görüyordum. İlk başta ahlaki açıdan mükemmelliğe Ulaşmak fikri vardı tabi ki. Ama bu kısa süre sonra yerini her alanda mükemmelliğe ulaşma, sadece kendi gözümde ya da Tanrının gözünde değil, başka insanların gözünde de daha iyi bir yerde olma isteğine bıraktı. Bu çaba da çok geçmeden başkalarından daha güçlü olma arzusuna dönüştü; başkalarından daha ünlü, daha önemli ve daha varlıklı olma arzusuna.

Bir gün gençliğimin o on yıllık dönemini kapsayan dokunaklı ve öğretici hayat hikayemi anlatacağım. Sanırım pek çok kişi de benimle aynı deneyimden geçti. Bütün ruhumla iyi bir insan olmayı arzuluyordum. Ama iyi bir insan olmanın peşinde koşmak için çok genç, tutkulu ve yalnız, yapayalnızdım. Bu samimi arzumu, yani ahlaki bakımdan iyi bir insan olma arzumu her dile getirişimde aşağılanma ve alayla karşılaştım. Ne zaman adı ihtiraşlara teslim oldum, o zaman insanlar beni övdüler ve teşvik ettiler.

Hırs, iktidar düşkünlüğü, açgözlülük, şehvet, kibir, öfke ve intikam - bunların hepsi saygı gören şeylerdi.

Bu hırslara teslim olarak ben de büyüklerim gibi oldum ve bu şekilde onların beni onayladıklarını hissettim. Yanında kaldığım müşfik teyzem, ki kendisi insanların en hasıdır, bana daima benim için hayatta evlenmemden daha çok istediği bir şeyin olmadığını söylerdi. *'Rien ne forme un juene homme, comme une liaison avec une femme comme il faut'*: (Hiçbir şey bir erkeğin kişiliğini iyi aile terbiyesi almış bir kadınla kuracağı yakınlık kadar geliştiremez.) Teyzemin benim için dilediği bir başka mutluluk da be-

nim emir subayı ve de mümkünse İmparatorun emir subayı olmamdı. Ama benim için dilediği mutlulukların en büyüğü benim zengin bir kadınla evlenip mümkün olduğu kadar çok sayıda serfe (tarım işçisi) sahip olmamdı.

O yılları dehşet, nefret ve de yüreğimde bir sızı olmaksızın hatırlayamıyorum. Savaşta insanlar öldürdüm ve gene öldürmek amacıyla insanları düelloya davet ettim. Kumarda kaybettim, köylülerin emeklerini çar çur ettim, onları cezalara çarptırdım, ahlaksız bir hayat sürdürdüm ve insanları kandırdım. Yalan, soygun, her türlü zina, sarhoşluk, şiddet, cinayet, işlemediğim tek bir suç bile kalmamıştı, ama benim çağdaşlarım beni nispeten ahlaklı bir insan olarak gördüler ve de görüyorlar.

Bu şekilde on yıl yaşadım.

O dönemde kendini beğenmişliğe, açgözlülüğe ve kibre dair yazmaya başladım. Yazarken de hayatta yaptığının aynısını yapıyordum; üne ve paraya kavuşmak için yazıyordum ve bunun için iyiyi saklamam ve kötüyü göstermem gerekiyordu. Ben de öyle yaptım. Hayatıma anlamını veren iyi insan olma düşüncesine yönelik gayretlerimi aldırılmazlık ve hatta şaka yollu alaya alma maskesi altında az mı gizlemeye çalıştım?! Bunda da başarılı oldum ve övgüler aldım.

Savaşta sonra yirmi altı yaşında' Petersburg'a geri döndüm ve yazarlarla tanıştım. Beni kendilerinden biriymiş gibi karşıladılar ve pohpohladılar. Ben daha alternatiflerimi araştırırdım, aralarına girmiş olduğum bu yazarlar grubunun hayat görüşlerini benimsemiş oldum ve bu görüşler benim daha iyi bir insan olma yolundaki eski çabalarımın izlerini bütünüyle ortadan kaldırdı. çünkü bu görüşler benim sürdürdüğüm sefih hayatı haklı çıkaran bir kuram ortaya koyuyorlardı.

Bu insanların, yani yazar yoldaşlarımın hayat görüşleri şu şe-

• Aslında o zamanlar yirmi yedi yaşındaydı. (Çevirmenin notu)

kilkeydi: Genelolarak hayat tekamül etmeye devam etmektedir ve bu tekamülde en büyük rol, biz fikir üreten insanlara düşmektedir. Bu fikir üreten insanlar arasında en büyük nüfuza ise biz sanatçılar sahibiz. Bizim mesleğimiz insanlığa öğretmenlik yapmaktır. Akla hemen şu soru gelebilir: Ben ne biliyorum ve ne öğretebilirim? Bu kuramda açıklandığına göre bunun bilinmesine gerek yoktu. Sanatçı kendisi farkında olmadan öğretir, Hayranlık uyandıran bir sanatçı olarak kabul ediliyordum ve bu kuramı benimsememden doğal bir şeyolamazdı. Bir sanatçı olarak ben yazıp çiziyor ve insanları eğitiyordum. Ama ne öğrettiğimi ben de bilmiyordum ve bu işin karşılığında belli bir ücret alıyor, nefis yemekler yiyor, harika bir yerde kalıyor, muhteşem kadınlarla birlikte oluyor ve mükemmel bir camianın içinde yer alıyordum. ünlü biriydim, bu da öğrettiklerimin doğru şeyler olduğunu gösteriyordu.

Sanatın anlamına ve hayatın tekamülüne olan bu inanç bir dindi ve ben bu dinin papazlarından biriydim. Bu dinin papazlarından biri olmak eğlenceli ve karlı bir şeydi. Epeyce bir süre bu inancın içerisinde doğruluğundan şüphe duymadan yaşadım. Ama bu hayatın ikinci, daha çok da üçüncü yılında bu dinin yanılmazlığından şüphe duymaya başladım ve araştırmaya giriştim. Şüphe duymama yol açan ilk sebep bu dinin papazlarının kendi aralarında anlaşamadıklarını fark etmeye başlamamdı. İçlerinden bazıları şöyle diyordu: En iyi ve en yararlı öğretmenler bizleriz, biz gerekli olan şeyleri öğretiyoruz, ama diğerleri yanlış şeyler öğretiyor. Diğerleri de şöyle söylüyordu: Hayır! Gerçek öğretmenler bizleriz, asıl siz yanlış şeyler öğretiyorsunuz. Ve bu şekilde birbirleriyle tartışıyor, kavga ediyor, birbirlerine küfrediyor, birbirlerini faka ve tongaya bastırıyorlardı. Aramızdaki pek çok kişi ise kimin haklı kimin haksız olduğunu umursamadan, mesleğimizi kullanarak açgözlü emellerine ulaşmayı hedefliyordu sadece. Bütün bunlar karşısında inandığımız şeylerin doğruluğunu sorgulamaya mecbur kaldım.

Dahası, bu inancın fikir babasının ilkelerinin doğruluğundan şüphe duymaya başladıktan sonra ona bağlı papazlar da daha bir yakından gözlemlenmeye başladım. Ve şuna ikna oldum ki, bu dine mensup olan neredeyse bütün papazlar, yani yazarlar ahlaksız kimselerdi ve çoğu eski seflh ve askerlik hayatımda tanıdıklardan çok daha aşağılık, kötü, değersiz kişilikte insanlardı. Ama sadece çok kutsal kişilerde ya da kutsallığın ne demek olduğunu bilmeyen insanlarda rastlanabilecek bir şekilde, kendilerine güvenleri ve kendilerinden memnun bir halleri vardı. Bu insanlardan tiksitmeye başladım, kendimden de tiksitmeye başladım ve bu inancın sahtekarlıktan başka bir şey olmadığını anladım.

Ancak söylemesi tuhaftır, bu sahtekarlığı fark etmiş ve reddetmiş olmama rağmen bana bu insanların vermiş oldukları ünvanı, sanatçılık ve öğretmenlik ünvanını reddetmedim. Bir sanatçı olduğumu ve ne öğrettiğimi bilmesem de herkese öğretmenlik yapabileceğimi saf bir şekilde düşünüyor ve düşündüğüm gibi de hareket ediyordum.

Bu insanlarla kurduğum yakınlıktan yeni kötü huylar - anormal derecede büyük bir kibir ve ne öğrettiğimi bilmesem de, insanlara öğretmenlik yapmanın benim mesleğim olduğuna dair delice bir özgüven - edinmiştim.

O zamanları, kendirnin ve o insanların halet-i ruhiyelerini hatırlamak (gerçi o insanlardan bugün binlerce var) korkunç, üzücü ve gülünç bir şey ve bende insanın bir tımarhanede hissedebileceği türden duygular uyandırıyor.

O zamanlar hepimiz mümkün olduğunca kısa sürede ve mümkün olduğunca çok miktarlarda konuşmamız, yazmamız ve eser yayınlamamız gerektiğine ve bütün bunların insanlığın iyiliği için olduğuna inanıyorduk, Ve binlercemiz birbirimizle ters düşerek, birbirimize küfürler ederek eserler yayınlamaya, yazmaya ve diğerlerine öğretmenlik yapmaya devam etti. Hiçbir şey bilmediğimizin farkına varmaksızın ve de hayattaki en basit soru *olan*, "iyi nedir ve

de kötü nedir?"e verecek yanıtımız olmaksızın, hep bir ağızdan konuştuk, birbirimizi dinlemedik. Bazen sonradan kendimiz desteklenmek ve övülmek için birbirimizi destekledik ve övdük, bazense birbirimize öfkelendik -tıpkı bir tımarhanede olabileceği gibi-o

Binlerce işçi gece gündüz güçlerinin son damlasına kadar çalışıyor, harfleri diziyor ve posta servisinin bütün Rusya'ya dağıttığı milyonlarca sözcüğü basıyorlardı. Biz de öğretme işine devam ediyor, yeteri kadar öğretebilecek vakti asla bulamıyor ve bizlere yeterli ilginin gösterilmemesine öfkeleniyorduk.

Müthiş tuhaf bir durumdu, ama şimdi oldukça anlaşılır geliyor. Gerçekte bizi en çok ilgilendiren konu, mümkün olan en çok parayı ve övgüyü almaktı. Bu uğurda kitap ve makale yazmak dışında bir şey yapamazdık. Biz de kitaplar ve makaleler yazdık. Ancak böylesi faydasız bir işi yapabilmek ve çok önemli insanlar olduğumuza emin olabilmek için faaliyetlerimizi haklı çıkaran bir kurama ihtiyacımız vardı. Kendi aramızda bu kuramı geliştirdik: "Var olan her şey akılla açıklanabilir. Var olan her şey tekamül eder. Ve her şey kültürüyle tekamül eder. Kültürün ölçütü ise kitap ve gazete tirajlandır, Bizlere bir ücret ödeniyor ve saygı gösteriliyor, çünkü bizler kitap ve gazetelere yazılar yazıyoruz. Bu yüzden de insanların en faydalısı ve en iyisi biziz." Hepimiz aynı fikirleri paylaşıyor olsaydık bu kurama bir diyeceğimiz yoktu, ama içimizden herhangi birisinin söylediği bir fikir tamamen zıt bir fikirle karşılaşıyordu. Aslında bu durum karşısında enine boyuna düşünmemiz gerekirdi. Ancak biz bu durumu görmezden geldik; insanlar bize para ödemeye ve de bizim tarafınızda olanlar bize övgüler düzmeye devam ettiler. Bu yüzden de herkes kendisini haklı gördü zaten.

Şu an apaçık görebiliyorum ki bütün bu olanların bir tımarhanedekinden hiçbir farkı yokmuş, ama o zamanlar bunu ben sadece belli belirsiz sorguluyordum ve bütün deliller gibi ben de kendim dışındaki herkese deli diyordum .

Böylece, kendimi bu deliliğe kaptırarak evlenene kadar bir altı yıl daha bu şekilde yaşadım. Bu süre zarfında yurt dışına çıktım. Avrupa'daki insanların hayat tarzı ve benim önde gelen aydın Avrupalılarla (Not: Ruslar çoğunlukla Avrupalılar ile kendileri arasında bir ayrım yaparlar) olan yalıcılığım mükemmel insan olma yolunda çaba göstermeye olan inancımı daha da pekiştirdi. çünkü aynı inanca onlarda da rastladım. Bu inanç bende de günümüz eğitilmiş insanların çoğunda görülen o yaygın şekliyle yer etti. Bu inanç, ifadesini 'ilerleme' sözcüğünde buluyordu. Bana o zamanlar bu sözcüğün başka bir anlamı varmış gibi geliyordu. En doğru şekilde "Nasıl yaşarım?" sorusuyla kendime işkence çektirdiğim (hayata bağlı her insan gibi) ve cevap olarak "İlerlemeye uygun olarak yaşa."yı verdiğim zamanlar henüz sadece, kayığı rüzgar ve dalgalarca sürüklenirken kendisi için hayati ve tek soru olan "Dümeni ne tarafa kırmalı?" sorusuna "Biz bir yerlere sürükleniyoruz?" cevabını veren adama benzediğimi bilmiyordum.

O zamanlar bunun farkında değildim. Sadece zaman zaman -

akıl yürüterek olmasa da içgüdüleriyle - insanların hayatı anlamlarındaki eksikliklerini gizleryede kullandıkları, günümüzün bir hayli yaygın olan bu batıl inancına isyan ettiğim oluyordu. Örneğin, Paris'te kaldığım sırada tanık olduğum bir infaz bana ilerlemeye olan batıl inancımın tutarsızlığını göstermişti. Kafanın bedenden ayrılışını ve her ikisinin ayrı ayrı sandığın içine gürültüyle düşüşlerini gördüğümde, sadece aklımla değil ama bütün varlığımla anladım ki, günümüzün ilerlemelerine ait akla dayalı hiçbir kuram, yapılan bu işi haklı çıkaramazdı ve dünya varolalı beri herkes bu işi, hangi kuram çerçevesinde olursa olsun, gerekli görmüş olsa da ben bunun gereksiz ve kötü bir şey olduğunu biliyordum. Bu yüzden iyiyle kötünün ne olduğuna insanların söyledikleri ve yaptıklarına bakılarak karar verilemez. İlerlemenin kendisi de hakem olamaz. Hakem benim yüreğimdir. Hakem kendimdir. Hayatta bir rehber olarak ilerlemeye duyulan inancın batıl ve eksik bir inanç olduğunu fark edişim bir de ağabeyimin ölümüyle oldu. Akıllı, iyi yürekli ve ağırbaşlı bir insan olan ağabeyim, henüz çok genç yaşta hastalandı ve bir yıldan fazla bir süre hastalığı çektikten sonra niçin yaşadığını ve hele de, niçin ölmek zorunda olduğunu anlayamadan acılar içerisinde can verdi. Varolan hiçbir kuram ağabeyimin bu yavaş ve ağırlı ölüm sürecinde bana ya da ona bu soruların yanıtlarını veremezdi. Ancak bunlar benim inancımı sorguladığım nadir olaylardı ve ben gerçekte bir tek ilerlemeye inandığımı söyleyerek yaşamaya devam ediyordum. "Her şey tekamill eder, ben de her şeyle birlikte tekamül ederim. Benim de niçin her şeyle birlikte tekamill ettiğim bir gün ortaya çıkacaktır." İncancımı tam da o zamanlar formüle etmiş olmalıyım.

Yurt dışından döndükten sonra taşraya yerleştim ve köy okullarında öğretmenlik yapmayı denedim. Bu işten özellikle zevk alıyordum, çünkü bu işte yazarak insanları eğitmeye çalıştığım zamanlarda kendisini bana açık seçik belli eden ve gözlerini dikip yüzüme bakan o sahtelik duygusuyla karşı karşıya gelmek zorunda

kalmıyordum. Orada da gene ilerlemeyi savundum, ama artık ilerlemeye eleştirel bir gözle bakıyordum. Kendi kendime şöyle diyordum: "Gelişim aşamalarının bazılarında ilerleme yanlış yönde gerçekleşmiştir. İnsanın ilkel köylü çocuklarına tam bir özgürlükçü düşünceyle yaklaşması ve ilerlemenin hangi yolunu isterlerse o yolu seçmekte özgür bırakması gerekir."

Gerçekte ise aynı çözümsüz sorunun etrafında dönüp duruyordum. O sorun şuydu: Kişi ne öğreteceğini bilmeden nasıl öğretecekti? Edebi faaliyetlerin üst düzeyde yürütüldüğü o camianın içindeyken kişinin ne öğreteceğini bilmeden öğretme işini yapamayacağını fark etmişim. Çünkü herkesin farklı farklı şekillerde öğrettiklerini gözlemlemişim. Aralarında kavga ederek başarılı oldukları tek konu sadece birbirlerinden cehaletlerini saklamaktı. Orada, o köylü çocuklarla, onları istediklerini öğrenmekte özgür bırakarak, bu sıkıntıyı hiç yaşamamam gerektiğini düşündüm. Faydalı hiçbir şey öğretemeyeceğimi ruhumun derinliklerinde bilip de - çünkü neyin faydalı olduğunu kendirinin bilmediğini de biliyordum - bir yandan da kendimi öğretme arzumu tatmin çabası içinde buluvermek, şimdi hatırladıkça, komiğime gidiyor. Öğretmenlik işinde bir yılını geçirdikten sonra kendim hiçbir şey bilmeden insanlara nasıl öğretmenlik yapabileceğimi keşfetmek amacıyla ikinci kez yurt dışına çıktım.

Sanırım bunun nasıl yapılabileceğini köylü ayaklanmasının olduğu o sene (1861), yurt dışında öğrendim. Rusya'ya bütün bu bilgelikle donanmış ve de bir Arabulucu* olarak döndüm. Hem okullarda cahil köylüleri hem de yayınladığım dergi yoluyla okumuş sınıfları eğitme işine soyundum. İşler yolunda gidiyor gibiydi, ancak ben kendimi ruhen çok sağlıklı hissetmiyor ve işlerin bu şekilde uzun süre devam edemeyeceğini düşünüyordum. Eğer ki hayatın henüz keşfetmediğim ve bana mutluluk vaat eden bir yönü da-

Köylülerle toprak sahipleri arasında ara bulan kimse. (Çevirmenin notu)

ha - evliliğim - olmamış olsaydı, on beş yıl sonra varacak olduğum o çaresizlik noktasına belki o günlerde varmam gerekirdi.

Bir yıl boyunca kendimi bu arabuluculuk işiyle, okullarla ve dergiyle meşgul ettim. Sonunda o kadar yıprandım -özellikle de kafa karışıklığının bir sonucu olarak- Arabulucu olarak işim o kadar zordu, okullarda yürüttüğüm faaliyetlerin sonuçları o kadar belli belirsizdi ve dergide üstünkörü kaleme alınmış olan yazılarım (ki hepsi sonuçta aynı kapıya çıkıyordu: Herkesi eğitme ve bunu yaparken de neyi öğreteceğimi kendirnin de bilmediği gerçeğini saklama isteğine) o kadar iticiydi ki, hastalandım. Hastalığım fiziksel olmaktan çok ruhsal bir rahatsızlıktı. Her şeyi bir kenara bırakarak taze hava solumak, kımız içmek ve sadece hayvanlar gibi bir hayat sürmek için bozkırlara, Başkırların yanına gittim.

Oradan dönüşte evlendim. Mutlu evlilik hayatının yeni koşulları yönümü hayatın anlamını bulma arayışlarından başka bir tarafa çevirdi. O dönemde bütün hayatının odak noktası ailem, karım ve çocuklarım; dolayısıyla da gelirimizi artırma arayışlarıydı.

Kendimi ahlaki açıdan mükemmel hale getirme uğraşım yerini - ki sonradan bu, kendimi hayatın her alanında mükemmelleştirme, yani ilerleme uğraşısıyla yer değiştirecekti - şimdi de basitçe kendim ve ailem için mümkün olan en iyi hayat koşullarını oluşturma çabasına bırakmıştı.

Bu şekilde bir on beş yıl daha geçti. Artık gözümde yazarlığın hiçbir öneminin kalmamış olmasına rağmen, benim o değersiz çalışmalarına verilen büyük maddi ödüller ve tutulan alkışların baştan çıkarıcılığı karşısında ben de kendimi yazmaya, sadece maddi durumumu iyileştirmek ve kendi hayatının ve genel olarak hayatın anlamına yönelik ruhumda yükselen o soruları bastırmak amacıyla adadım.

Şöyle yazdım: Benim için tek olan gerçeği, yani insanın kendisi

ve ailesi için en iyi imkanları sağlamak amacıyla yaşamayı gerekliliğini öğreteceğim.

Bu şekilde yaşamaya devam ettim, ama bundan beş yıl önce bana çok tuhaf bir şey olmaya başladı. İlk başlarda bir kafa kaşıklığına ve hayatın durmuş olduğu gibi bir hisse kapıldım. Ne yapmam ve hayatımı nasıl yaşamam gerektiğini bilemiyordum, kendimi kaybolmuş ve keyifsiz hissediyordum. Ancak bu durum çok sürmedi ve ben de eskisi gibi yaşamaya devam ettim. Sonra bu kafa kaşıklığı gitgide daha sık ve hep aynı şekilde nüksetmeye başladı. Bu dönemlerde aklıma hep şu sorular geliyordu: Ne için? Amacına?

İlkin bunlar bana amaçsız ve alakasız sorular gibi geliyordu. Cevapların herkesçe bilindiğini, çözümü bulmak istersem bunun beni fazla uğraştırmayacağını, sadece o an o işe ayıracak vaktim olmadığını, ama istediğim takdirde cevabı bulabileceğimi düşünüyordum. Ne var ki, sorular kafamda daha sık tekrarlanır ve gitgide daha büyük bir ısrarla cevap bekler olmuşlardı. Hep aynı yere düşen mürekkep damlaları gibi hep birlikte bir kara lekede toplanmışlardı.

Sonra benim başıma da ölümcül bir iç hastalığına yakalanan herkesin başına gelenler geldi. İlkin önemsiz rahatsızlık belirtileri ortaya çıkar, ki hasta kişi bunları hiç umursamaz. Sonra bu belirtiler gitgide daha sık ortaya çıkmaya başlar ve birleşerek kesintisiz bir ıstırap sürecine dönüşür. İstırap artar ve hasta adam ne olup bittiğini anlamadan, ufak bir rahatsızlık sandığı şeyonun için çoktan dünyadaki en önemli şeye -ölüme- dönüşmüştür bile!

İşte benim başıma gelen de bundan farksızdı. Bunun rastgele bir rahatsızlık olmadığını, çok önemli bir şey olduğunu anlamıştım ve eğer bu sorular kafamda tekrarlanıp duracaksa, o halde onların cevaplarını bulmam gerekirdi. Ben de o cevapları bulmaya çalıştım. Sorular çok aptalca, basit ve çocukça geliyordu. Ama o

soruları ele alır almaz ve de çözmeye çalışır çalışmaz derhal şuna kani oldum ki, ilk olarak, bu sorular çocukça ve aptalca değil, hayattaki en önemli ve derin sorulardı. İkinci olarak da, madem ki Samara'daki malikanemle, oğlumun eğitimiyle, ya da bir kitap yazmakla iştigal ediyordum, o halde bütün bunları niçin yaptığımı bilmek zorundaydım. Bunları niçin yaptığımı bilmediğim sürece hiçbir şey yapamaz ve de yaşayamazdım. Beni bir hayli meşgul eden bir konu olan malikanenin idaresi konusunu düşündüğüm anlarda aklıma birdenbire şu soru gelirdi: "Haydi bakalım, Samara'da 6.000 desyatinalık* bir arazin ve 300 atın olacak, peki ya sonra?" ... Zihnim alt üst olmuştu ve ne düşüneceğimi bilemiyordum. Ya da, çocuklarımızın eğitimleriyle ilgili planlar yaparken kendi kendime şöyle derdim: "Ne için?" Ya da, "köylülerin nasıl kalkınacaklarını düşünürken birdenbire kendi kendime şöyle söyledim: "Ama bunun benim için ne önemi var ki?" Ya da çalışmalarımın bana sağlayacağı ünü düşününce kendime şöyle derdim: "Haydi bakalım, Gogol'dan ya da Puşkin'den ya da Shakespeare'den ya da Moliere'den ya da dünyadaki geri kalan bütün yazarlardan daha ünlü olacaksın! Olacaksın da ne olacak?" Ve bu sorulara hiçbir şekilde cevap bulamıyordum. Bu sorular bekletilmeye gelmezdi ve acil olarak cevaplanmaları gerekiyordu. Onlara cevap bulamadığım takdirde yaşamam imkansızdı. Ama hiçbir cevap da yoktu.

Üzerinde durduğum şeyin çökmüş olduğunu ve ayaklarımın altında hiçbir şeyin olmadığını hissediyordum. Üzerine hayatımı kurduğum o şeyartık yoktu ve ondan geriye hiçbir şey kalmamıştı.

Bir desyatına yaklaşık on bir metrekaaredir. (Çevirmenin notu)

LV

Hayatım durma noktasına gelmişti. Soluk alabiliyor, yiyebiliyor, içebiliyor, uyuyabiliyordum. Bunları yapmamak zaten elimde olan bir şey değildi. Ama yaşamıyordum, çünkü gerçekleştirmeyi mantıklı bulabileceğim hiçbir arzum yoktu. Bir şeyi arzu ettiğim takdirde peşinen biliyordum ki, bu arzumu tatmin edeyim ya da etmeyim, sonuçta bundan hiçbir şey çıkmayacaktı. Şayet bir peri gelip bana arzularımı gerçekleştirmeyi teklif edecek olsa, ben ne isteyeceğimi bilmiyordum. Sarhoşluk anlarında bir arzu değil, ama eski arzularımdan kalma bir alışkanlık gibi bir şey hissetsem de, ayık olduğum anlarda bunun bir vehimden ibaret olduğunu ve gerçekte arzu edilecek hiçbir şeyin olmadığını bilirdim. Hakikati bile bilmeyi arzu etmiyordum, çünkü hakikatin içeriğini tahmin edebiliyordum. Hakikat hayatın anlamsız olduğuydu. Sanki yaşayacağım kadar yaşamış, yürüyeceğim kadar yol yürümüşüm de bir uçurumun kenarına gelmişim, önümde yok oluştan başka hiçbir şeyin olmadığını apaçık bir şekilde görebiliyordum. Durmam imkansızdı, geri dönmem imkansızdı, gözlerimi kaparsam ya da önümde ıstıraptan ve ölüm gerçeğinden -tamamen yok

oluştan- başka hiçbir şeyin olmadığını görmezden gelmem imkansızdı.

Bu rahatsızlık öyle bir raddeye varmıştı ki sağlıklı, talihli bir adam olan ben, daha fazla yaşayacak gücü kendimde bulamıyordum; karşı koyamadığım bir güç şu ya da bu şekilde beni bu hayattan kurtulmaya zorluyordu. Kendimi öldürmeyi arzuladığımı söyleyemem. Beni hayatın uzaklarına sürükleyen şey basit bir arzudan daha güçlü, daha esaslı ve daha büyük bir şeydi. Bu şeyeski yaşama çabama benzeyen, ama onun tam zıddı bir güçtü. Bütün gücümle hayattan kopuyordum. Öz yıkım düşüncesi şimdi bana hayatımı güzelleştirmeye yönelik eski düşüncelerim kadar doğal geliyordu. İşin baştan çıkancı tarafı ise bu düşünceyi yaşama geçirmekte acele davranmamak için kendi kendimi kandırmak zorunda oluşumdu. Acele hareket etmek istemiyordum, çünkü sorunu çözmek için her türlü çabayı göstermek istiyordum. "Sorunlanmı şimdi çözüme kavuşturamasam da ileride bunun için vaktim hep olacak."

İşte o gün, talibin yüzüne güldüğü bir adam olan ben, her akşam tek başıma soyduğum odamdaki bölmenin çapraz kirişlerine kendimi asmayayım diye kendimden bir ipi sakladım ve şeytana uyar da hayatıma kolay yoldan son veririm diye de silahımı yanıma alıp çıktığım o avlara çıkmaz oldum. Ne istediğimi kendim de bilmiyordum; hayattan korkuyordum, hayattan kaçıp uzaklaşmak istiyordum, ama gene de hayattan bir şeyler bekliyordum.

Bütün bunlar başıma talihin tam anlamıyla yüzürne gülmüş olduğu bir dönemde geliyordu. Henüz elli yaşına basmamıştım, çok sevdiğim iyi bir karım, iyi çocuklarım ve ben fazla bir gayret göstermeden gelişen ve büyüyen geniş bir malikanem vardı. Akrabalarımın ve eşimden dostumdan, hiç olmadığı kadar saygı görüyordum. İnsanlar beni övüyorlardı. Ben de ünlü biri olduğumu düşünmekle kendimi hiç de kandırmış olmazdım. Deli ya da ruhsal yönden rahatsız olmak şöyle dursun, tam tersine benim gi-

bi insanlarda nadir rastladığım bir şekilde zihin ve beden meleke-
lerim son derece güçlüydü, Beden gücü olarak ekin biçmede köy-
lülerden geri kalmazdım, zihin olarak da ara vermeksizin sekiz-on
saat çalışabilir, böyle bir zorlanmadan dolayı da hiçbir rahatsızlık
duymazdım.

ışte bu noktaya -artık yaşayamayacağım ve ölmekten de kork-
tuğum için kendi canıma kıymamak adına kendi kendimi karıdırma
noktasına- böyle bir durumdayken geldim. Ruhsal durumum
kendisini bana şu şekilde açığa vuruyordu: Hayatım, birisinin bana
yaptığı aptalca ve sinir bozucu bir şaka. Beni var eden 'birisinin'
varlığını kabul etmiyor olsam da bu açığa vuruş -birisinin beni bu
dünyaya koyarak bana kötü ve aptalca bir şaka yapmış oluşu- bana
tam da en doğal gelen ifade şekliydi.

Elimde olmadan bana öyle geliyordu ki, son otuz yıl kırk yıl bo-
yunca nasıl yaşadığımı seyrederek eğlenen birisi vardı: Nasıl öğ-
rendiğimi, geliştiğimi, beden ve zihin olarak olgunlaştığımı ve bu
olgunluğa erişmiş zihinsel güçlerimle hayatın zirvesine nasıl Ulaş-
tığımı, bu zirveden bakınca her şeyin nasıl ayaklarımın altında
uzandığını, zirvede aptalların aptalı olarak nasıl dikilip durduğumu
ve hayatta (yaşamaya değer) hiçbir şeyin olmayışını, bundan önce
olmamış oluşunu, bundan sonra da olmayacak oluşunu apaçık bir
şekilde nasıl gördüğümü seyreden ve eğlenen birisi. Evet, o birisi bu
işten zevk alıyordu ...

Ancak o 'birisi' varsa da yoksa da ben kendimi hiç daha iyi his-
setmiyordum. Ne tek tek yaptıklarına, ne de hayatımın bütününe
hiçbir mantıklı anlam veremiyordum. Beni şaşırtan tek şey bu ger-
çeği en başında anlamayış oluşumdu -bu herkesçe ne zamandır
bilinen bir şeydi-o Bugün ya da yarın hastalık ya da ölüm, sevdikle-
rime ya da bana uğrayacak (ki bu çoktan olmuştu) ve bizlerden
geriye leş kokusundan ve kurtlardan başka bir şey kalmayacaktı. Er
ya da geç yaptığım işler, her neyseler, unutulacak ve ben var olmuyor
olacağım. O halde daha fazla çabalamak niye? ... insan bu

gerçeği nasıldur da göremez? Nasıl yaşamaya devam eder? Şaşır-
tıcı olan işte budur! insan ancak hayattan sarhoş olmuşsa yaşamaya
devam edebilir; kişinin aydır ayılmaz her şeyin basit bir aldatmaca
ve de aptalca bir aldatmacadan ibaret olduğunu görmemesi
imkansız! işte aynen böyle: bunda ne eğlendirici ne de nükteli bir
yan var, bu sadece zalimce ve aptalca.

Bir düzlükte karşısına öfkeli bir hayvan çıkan bir yolcuya dair
nicedir anlatılan bir Doğu meseli vardır. Hayvandan kaçan adam
kurumuş bir kuyunun içine girer, ama aşağı baktığında kuyunun
dibinde ağzını açmış kendisini yutmaya hazırlanan bir ejderha
görür. Talihsiz adam öfkeli hayvan tarafından öldürülmekten kor-
kusuyla ne kuyudan dışarı çıkabildiği, ne de ejderha tarafından
yenilmekten korkusu nedeniyle kuyunun dibine inebildiğinden,
kuyunun içindeki bir çatlaktaki bir dalı yakalar ve ona tutunur. El-
lerinde gitgide güç kalmamakta, o da az sonra kendisini yukarıda
ve aşağıda bekleyen ölüme boyun eğmek zorunda kalacağını dü-
şünmekte, ama gene de dala sıkı sıkıya tutunmaya devam etmek-
tedir. Derken iki fare görür. Bir siyah bir de beyaz fare. Fareler sü-
rekli onun tutunduğu dalın üzerinde gezinmekte ve dalı kemir-
mektedirler. Az sonra dal kopacak ve adam da ejderhanın ağzının
içine düşecektir. Yolcu bunu görür ve ölümden kurtuluş olmadığını
anlar. Dala tutunmaya devam etmekte, ama aynı zamanda etrafına
da bakınmaktadır. Dalın yapraklarında birkaç damla bal görür. Bal
damlalarına diliyle uzanır ve onları yalamaya başlar. Ben de aynı
şekilde hayatın dalına tutunmuşum, biliyordum ki ölüm ejderhası
beni bekliyordu, ondan kaçış yoktu ve o beni paramparça edecekti.
Böylesi bir işkencenin içine neden düştüğümü anlayamıyordum. Beni
bir zamanlar avutan o balı yalamaya çalışıyordum, ama o bal bana
artık bir tat vermiyordu ve o siyah-beyaz, gece-gündüz fareleri
benim tutunduğum dalı kemirmeye devam ediyorlardı. Ejderhayı
apaçık bir şekilde görebiliyordum ve baldan da artık bir tat alamaz
olmuşum. Sadece, kendisinden kaçış 01-

mayan o ejderhayı ve de fareleri görüyor, onlara odaklanmış olan bakışlarımı bir başka yana çeviremiyordum. Ve bu bir mesel de değil, herkesçe anlaşılabilir, o çürütülemeyecek hakikatin ta kendisidir.

Daha önceleri ejderha dehşetimi yatıştıran, hayata dair mutluluklar aldatmaca sı artık beni kandıramıyordu. "Hayatın anlamını anlayamazsın, o yüzden düşünme, sadece yaşamaya bak!" Bu sözü ne kadar çok işitmiş olursam olayım, artık yaşamaya bakamıyorum; zaten gereğinden fazla bir süre öyle yaptım. Artık gece ve gündüzün boyuna yer değiştirip bana ölümü getirişleri karşısında gözlerimi kapayamıyorum. Tek gördüğüm bu, çünkü tek gerçek bu. Geri kalan ne varsa yalan.

Gözlerimi o acımasız gerçekten, diğer şeylerin yapabildiğinden daha uzun bir süre başka yöne çevirmemi sağlayan o iki damla baldan, ailerne ve yazmaya olan düşkünlüğümünden de bir tat alamıyordum artık.

"Ailem .. ." dedim kendime. Ama ailem, yani karım ve çocuklarım da sadece birer insan. Ben nasıl geldiysem bu dünyaya, onlar da öyle geldiler; onlar da ya bir yalanın içinde yaşamaya devam edecekler ya da korkunç gerçeği görmek zorunda kalacaklar. Niçin yaşamaları gerekiyor ki? Neden onları sevmem, korumam, yetiştirmem ve de onlara göz kulak olmam gerekiyor ki? Onlar da benim hissettiğim çaresizlikle yüz yüze gelsinler ya da aptal olsunlar diyemi? Onları seviyorsam eğer, onlardan hakikati saklayamam. Bilginin her bir basamağı onları hakikate kılavuzlar. Hakikat ise ölümün kendisidir.

"Ya sanat?" Kazandığım başarıların ve aldığım övgülerin etkisiyle sanatın yaklaşan ölüme -eserlerimi ve eserlerimle ilgili hatıralar dahil, her şeyi yok eden o ölüme- rağmen icra edilebilecek bir şey olduğuna kendimi uzunca bir süre inandırmıştım. Ama çok geçmeden bunun da bir aldatmacadan ibaret olduğunu anla-

dım. Sanatın hayatın süsü, albenisi olduğu gerçeği benim için apaçıktı. Ancak hayat benim için cazibesini yitirmişken, benim eserlerim başka insanları nasıl cezbedecekti? Kendi hayatımı yaşıyor olmadıkça, başka bir hayatın dalgaları beni taşıyor oldukça - hayatın bir anlamı olduğuna inandıkça, ama bu anlamı tanımlayamadıkça- hayatın, sanatın her türündeki yansımaları bana zevk veriyordu; hayata sanatın aynasından bakmak zevkli bir uğraştı. Ne var ki, hayatın anlamını aramaya başlayıp da kendi hayatımı yaşama zorunluluğunu hissetmeye başlayınca, o ayna benim için gereksiz, lüzumsuz, saçma ve acı veren bir şey oldu. Artık aynada gördüklerimle kendimi avutamıyordum, çünkü aynada durumumun aptalca ve ümitsiz olduğunu görüyordum. Ruhumun derinliklerinde hayatımın bir anlamı olduğuna inandığım vakitler, gördüğüm manzaranın keyfini pekala çıkarabiliyordum. O zamanlar hayatın - gülünç, acıklı, dokunaklı, güzel ve korkunç - ışık oyunları beni eğlendirebiliyordu. Ejderhayı ve tutunduğurn dalı kemiren fareleri gördüğümde ise artık hiçbir baldan tat alamaz oluyordum.

Hepsi bu kadarla da kalmıyordu. Şayet basitçe, hayatın hiçbir anlamı olmadığını düşünüyör olsaydım, bunun benim kaderim olduğunu bilerek bu duruma sessizce katlanırdım. Ancak durumum beni hiç tatmin etmiyordu. Çıkışı olmayan bir ormanda yaşayan birisi gibi olsaydım, hayatımı sürdürmeye devam edebilirdim. Ama ben ormanda yolunu kaybeden ve yolunu kaybettiği için de dehşete kapılan ve yolunu bulmak umuduyla oraya buraya koşuşturan birisi gibiydim; attığı her adımda kafasının daha da karıştığının farkında olan, ama elinden oradan oraya koşuşturmandan başka bir şey de gelmeyen birisi gibi.

Bu, gerçekten korkunç bir durumdu. Yaşadığım dehşetten kurtulmak için ölmeyi istiyordum. Beni bekleyen son karşısında dehşete kapılmışım. Hatta o sonun dehşetinin o an içinde bulunduğum durumdan çok daha berbat bir şey olduğunu da biliyor, ama gene de o sonu sabırla bekleyemiyordum. Her halükarda kalbim-

deki damarlardan birinin iflas edeceği, ya da içimde bir Şeylerin patlayıp her Şeyin sona ereceği yolundaki savımı ne kadar inandını bulsam da, o sonu sabırla bekleyemiyordum. Karanlığın dehŐeti öylesine büyüktü ki, kendimi bu dehşetten ilmik ya da kurşunla bir an önce kurtarmak istiyordum; beni en güçlü Şekilde İntihara doğru sürükleyen Şey işte bu histi.

V

"Acaba bir şeyleri gözden kaçırmış ya da yanlış anlamış olabilir miyim?" diye kendime birkaç kez sordum. "insanın kendisini böyle bir ümitsizliğe kaptırması normal bir şeyolamaz!" Ve soruların cevaplarını insanoğlunun edindiği bütün bilgi dallarında aramaya başladım. Arayışım sancılı bir süreçti ve uzun sürdü. Bu, sadece meraktan kaynaklanan kayıtsız bir arayış değildi. Gece gündüz devam eden sancılı ve ısrarlı bir arayıştı. Ölmek üzere olan bir adamın selamet arayışı gibi. Ve ben hiçbir şey bulamadım.

Arayışımı bütün bilim dallarında sürdürdüm, ama aradığımı bulmak şöyle dursun, benim gibi, hayatın anlamını bilirnde arayan hiç kimsenin de hiçbir şey bulamadığına ikna oldum. O insanlar hiçbir şey bulamamakla kalmadıkları gibi beni tam da ümitsizliğe sevk eden şeyin -yani hayatın anlamsızlığının- insanın herhangi bir şüpheye yer vermeksizin bilebileceği tek şey olduğunu açıkça da kabul etmişlerdi.

Cevapları her yerde aradım. Hayatımı öğrenmekle geçirmiş olmam ve bilim dünyasıyla olan ilişkilerim sayesinde bilimin her dalındaki bilim adamlarına ve akademisyenlere ulaşma fırsatım

oldu. Bana bütün bilgilerini seve seve sundular, sadece kitaplarla değil sohbet yoluyla da. Öyle ki, bilimin bu hayat sorusuna dair tüm söyleyebilecekleri elimin altındaydı.

Bilimin halihazırda vermiş olduğu cevapların dışında var oluşa dair sorulara başka cevaplar veremiyor oluşuna uzunca bir süre inanamamıştım. Bilim dünyasının, elde ettiği, hayata dair gerçek sorularla hiçbir ilgisi olmayan sonuçları büyük bir önem ve ciddiyet havası içerisinde ilan ettiğini gördükçe, bana uzunca bir zaman benim anlayamadığım bir şeyler varmış gibi gelmişti. Bilim karşısında uzun bir süre ürkek kalmıştım ve cevaplarla benim sorularım arasındaki uyumsuzluğun bilimin hatasından değil, benim cehaletimden kaynaklandığını sanmıştım. Ama bu konu benim için bir oyun ya da eğlence değil, bir ölüm kalım meselesiydi ve ben istemeyerek de olsa şu kanaate vardım ki, sorduğum sorular sorulabilecek tek meşru sorulardı ve bütün bilimlerin temelini oluşturuyorlardı. Suçlanması gereken bu soruları soran kişi olarak ben değil, bu sorulara cevap verme iddiasında olan bilimin kendisiydi.

Benim sorduğum soru -ki beni elli yaşında intiharın eşiğine getirmişti- sorulabilecek en basit soruydu ve budala bir çocuktan tutun da bilgeler bilgesi bir yaşlıya kadar herkesin ruhunda yatan şeydi. Bu, insanın cevabını bulamazsa yaşayamayacağı türden bir soruydu ve ben bunu tecrübelerimle öğrenmiştim. Soru şuydu: "Bugün yaptıklarımın ve yarın yapacaklarımın sonucunda ne olacak? Hayatının tamamının sonucunda ne olacak?"

Farklı bir yoldan söyleyecek olursak soru şöyleydi: "Niçin yaşayayım, niçin herhangi bir şeye karşı bir istek duyayım, niçin herhangi bir şey yapayım?" Soru şu şekilde de ifade edilebilir: "Hayatımın, beni bekleyen, kaçınılmaz olan ölümün yok etmeyeceği bir anlamı var mı?"

Farklı şekillerde ifade edilebilen bu tek soruya bilirinde *bir* cevap arıyordum ve şunu anladım ki, bu soru dikkate alındığında in-

sanlığın bütün bilgisi sanki uçlarında iki ayrı kutup olan iki zıt yan küreye bölünmüş durumda: Biri negatif, diğeri pozitif kutup; ama kutupların ne birinde ne de öbüründe hayatla ilgili sorulara cevap bulmak mümkündür.

İlk grubun soruyu muhatap alır bir hali yoktu. Bu grup, yani deneysel bilimler grubu, kendi alamın diğeri alanlardan bağımsız olan sorularına açık ve kesin cevaplar vermektedir ve bu grubun en uçta duranı da matematiktir. Öbür bilim grubu, yani soyut bilimler, soruyu muhatap alıyor ama cevaplamıyor. Bu grubun da en uç noktasında metafizik bulunuyor.

Küçüklüğümde beri soyut bilimlere ilgi duymuştum. ancak sonradan matematiksel ve doğal bilimler beni cezbedi. Kendimi bilimin vermiş olduğu sahte cevaplarla tatmin etmeye devam ettim, ta ki o soruyu kendime kesin olarak soruncaya ve o soru da içimde olgunlaşarak acil bir karar vermem için beni zorlamaya başlayınca kadar.

Deneysel alanla ilgili olarak kendime şöyle diyordum: "Her şey gelişir ve kendisini başka şeylerden farklılaştırır, karmaşıklığa ve mükemmelliğe doğru ilerler ve bu devinimi yöneten yasalar vardır. Sen bütünün bir parçasısın. Bütünü mümkün olduğunca ..endiğinde ve tekamül yarasım öğrendiğinde, o bütün içerisindeki yerini de öğrenmiş ve kendini tammiş olacaksın." İtiraf etmeye utamıyorum ki, bu düşüncenin beni tatmin ettiği bir dönem olmuştu. Bu tam da kendirnin daha karmaşık bir insan olmaya ve gelişmeye başladığı dönemdi. Kaslarım gelişiyor ve güçleniyordu, hafızam zenginleşiyor, düşünme ve anlama yeteneklerim artıyordu. Büyüyor ve geliyordum. Kendimdeki bu gelişmeyi hissederek hayatırnın sorusuna cevap bulacağım evrensel yasamn bu olduğunu düşünmem gayet doğaldı. Ancak büyümemin durduğu bir zaman geldi. Artık gelişmediğimi, ama pörsüdüğümü hissetmeye

başladım. Kaslanm zayıflıyor, dişlerim dökülüyordu. Şunu anladım ki, bu yasa sadece bana hiçbir şeyi açıklamadığı gibi, böyle bir yasa geçmişte hiçbir zaman var olmamıştı ve olamazdı. Bense hayatımın belli bir döneminde kendimde gözlemlediklerimi bir yasa sanmıştım.

O yasanın tanımı üzerinde daha bir dikkatle durunca, asla, sonsuz gelişim yasası diye bir şeyin olamayacağını apaçık bir şekilde anladım. "Sonsuz uzay ve zaman içerisinde var olan her şey gelişmeye devam eder, gitgide daha mükemmel ve karmaşık bir hal alır ve farklılaşır." demenin hiçbir şey dememek olduğu apaçık ortadaydı. Bütün bu sözcüklerin bir anlamı yoktur, çünkü sonsuzlukta ne karmaşık ne basit, ne ileri ne geri, ne daha iyi ne daha kötü vardır.

Hepsinden önemlisi, benim kişisel sorum olan "Arzuları olan bir varlık olarak ben kimim?" sorusuna hala bir cevap yoktu. Şunu anladım ki, o bilim dalları çok ilginç ve çekiciydiler, ama kesinlikleri ve açıklıkları, hayata dair sorulara uygulanabilirlikleriyle ters orantılı; bu türden sorulara uygulanabilirlikleri ne kadar azsa, o kadar kesin ve açıklar. Ne kadar kesin ve açıklarsa, hayatla ilgili soruları ne kadar cevaplamaya çalışıyorlarsa, o kadar belirsiz ve itici bir hal alıyorlar.

Hayatın kendisine yönelik soruları yanıtlamaya çalışan bilim dalları arasındaki taksime bakacak olursak - yani fizyolojiye, psikolojiye, biyolojiye, sosyolojiye - insanı dehşete düşüren bir düşünce fukaralığıyla, en büyük belirsizliklerle, kendi alanları dışındaki o soruların cevabını bulabileceklerine dair hiç de haklı görülemeyecek iddialarla ve her bir otoritenin sürekli olarak başka otoritelerle ya da kendi kendisiyle çeliştiği gerçeğiyle karşılaşırız. Varoluşa ilişkin soruların çözümleriyle ilgilenmeyen, sadece kendi alanlarıyla ilgili bilimsel sorulara yanıtlar veren o bilim dallarına baktığımızda, insan aklının gücü karşısında mest oluyorsunuz,

ama peşinen de biliyorsunuz ki bu bilimler hayatın kendisiyle ilgili hiçbir soruya cevap verememektedirler. Bu bilimler basitçe bu soruları görmezden gelmekte ve şöyle demektedirler: "Ne olduğunuz ve niçin yaşadığınız sorusuna verilecek bir cevabımız yok, biz bu soruyla meşgul de olmayız. Ama eğer ışığın kanunlarını, kimyasal bileşiklerin kanunlarını, organizmaların gelişim kanunlarını bilmek istiyorsanız; kütlelerin kanunlarını ve şekillerini, sayıların ve miktarların ilişkilerini, aklınıza hükmeden kanunları bilmek istiyorsanız, bunların hepsine verilecek açık, kesin ve doğruluğu sorgulanamaz cevaplarımız var."

Genelolarak, deneysel bilimlerin hayatın kendisiyle ilgili sorularla olan ilgisi şu şekilde ifade edilebilir. Soru: "Niçin yaşıyorum?" Cevap: "Sonsuz uzayda ve sonsuz zamanda sonsuz derecede küçük parçacıklar, sonsuz bir karmaşıklık içerisinde biçim değiştirirler ve siz bu dönüşümlerin yasasını anladığınızda, yeryüzünde niçin var olduğunuzu da anlamı ş olacaksınız."

Soyut bilim alanıyla ilgili olarak da kendime şöyle derdim: "Bütün insanlık kendisine yol gösteren ruhani ilkeler ve ülküler temelinde yaşar ve gelişir. Bu ülküler dinlerde, bilimlerde, sanatta, idare şekillerinde ifadelerini bulurlar. Bu ülküler gitgide daha da yükselir ve insanlık en yüksek refah düzeyine ulaşır. Ben insanlığın bir parçasıyım, bu yüzden de bana düşen görev insanlık ülkülerinin tanınmasına ve gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktır,' Aklımın zayıf olduğu o dönemde bu beni tatmin ediyordu. Ama ne zaman ki hayatı açıkça sorgulamaya başladım, bu kuramlar derhal un ufak oldular. Bilimlerin, insanlığın küçük bir kısmının araştırılması üzerine elde ettikleri sonuçları genel geçer sonuçlarmış gibi ilan etmesindeki ilkesizce belirsizlikten bahsetmeye bile gerek yok. Gene, bu görüşün farklı savunucularının insanlığın ülkülerinin ne olduğu konusundaki çelişkili tutumlarından bahsetmek de gereksiz. Kuramın aptallığı değilse bile tuhafılığı şurada yatıyor:

Her insanın, karşı karşıya olduğu "Ben kimim?", "Niçin yaşıyorum?" ya da "Ne yapmalıyım?" sorularına yanıt bulabilmesi için ilk önce şu soruya yanıt vermelidir: "O bütün nedir?" (ki o, bütünü tanımamaktadır, sadece kısacık bir zaman diliminde bütünün küçücük bir parçasını tanımıştır.) Bir insanın kim olduğunu anlayabilmesi için önce, birbirlerini anlamayan, kendisi gibi insanlardan oluşan bütün o gizemli insanlığı anlaması gerekmektedir.

İtiraf etmeliyim ki bir zamanlar buna inanmıştım. Bu, gelip geçici heveslerimi haklı çıkaran, el üstünde tuttuğum, o kendi ülkülerimin olduğu dönemdi ve insanların benim bu gelip geçici fikirlerimi insanlık yasası olarak görmelerini sağlamaya yönelik bir kuram geliştirmeye çalışıyordum.

Ama ne zaman ki hayata dair sorgulamalarım kendisini ruhumda bütün açıklığıyla belli etti, aradığım o cevaptan eser kalmadı. Ben de anladım ki, deneysel bilimlerin içerisinde gerçek bilimler olduğu kadar, yeterliliklerinin ötesindeki sorulara yanıt arayan yarı-bilimler de vardı, aynı şekilde bu soyut bilimler alanında da alanları dışındaki sorulara yanıt arayan darmadağınık bilimler vardı. Hukuk ve toplum tarihi gibi bu tür yarı-bilimler insanın var oluşuna yönelik soruları, her ikisi de kendi yöntemlerini kullanmak suretiyle, bütün insanlığın var oluşuna ilişkin sorulara yanıt bularak çözmeye çabasındadırlar.

Ancak, deneysel bilim alanında nasıl yaşaması gerektiğini samimi bir şekilde sorgulayan kişi nasıl ki, "Sonsuz uzaydaki, sonsuz zamandaki ve sonsuz karmaşıklıktaki sayısız atomun dönüşümünü araştırın, o zaman var oluşu anlarsınız." cevabından tatmin olmazsa, aynı şekilde, samimi bir insan şu cevaptan da tatmin olamaz: "Bütün insanlığın var oluşunu -ki biz bu var oluşun ne başını ne sonunu bilebiliyoruz, ne de küçücük bir parçasını bilebiliyoruz- araştırın, o zaman kendi var oluşunuzu anlayacaksınız." Deneysel yarı-bilimler de olduğu gibi, bu öteki yarı-bilimler de ger-

çek sorunlardan uzaklaştıkları sürece, belirsizlikler, hatalar, aptallıklar ve çelişkilerle dolmaktadır. Deneysel bilimin sorunsal fiziksel olgulardaki neden-sonuç ilişkisinin ardışıklığıdır. Deneysel bilimin bir nihai sebep sorununu gündeme getirmesi saçmalamasına yeterli bir koşuldur. Soyut bilimlerin sorunsal hayatın ezeli özünü tanımaktır. Sebep-sonuç ilişkisine bağlı olgulara yönelik (mesela toplumsal ve tarihi olgulara yönelik) araştırmaların ortaya konması onun da saçmalaması için yeterlidir.

Deneysel bilim ancak araştırmalarına bir nihai sebep sorusunu katmadığı takdirde pozitif bilgi verebilir ve insan aklının büyüklüğünü gözler önüne serebilir. Ve tam zıddı olarak da soyut bilim ancak olguların sebep-sonuç ilişkilerine dayalı soruları bir kenara bıraktığı ve insanı sadece nihai sebep bağlamında ele aldığı takdirde bir bilimdir ve insan aklının büyüklüğünü gözler önüne serebilir. Bilimin bu alanında -alanın kutbunu oluşturan- metafizik ve felsefe bulunmaktadır. Bu bilim açıklıkla şu soruları sorar: "Ben kimim ve evren nedir? Niçin varım ve de evren niçin var?" Ve bu bilim var olduğundan beri bu sorulara hep aynı yanıt vermiştir. Filozof bendeki ve var olan her şeydeki o var oluşun özüne ister "idea", ister "töz", ister "ruh", ister "irade" desin, aslında hep aynı şeyi söylemektedir. O şey şudur: Bu öz vardır ve ben bu özden oluşmuşumdur, ama bu özün neden var olduğunu -eğer tam bir düşünürse- filozof bilmez ve söylemez. Ben de şöyle soruyorum: "Bu öz niçin var olmak zorunda? Bu özün var olması ne gibi sonuçlar doğurur ve de doğuracaktır?" Felsefe bu soruları cevaplamadığı gibi kendisi de zaten sadece bu soruyu sormakla yetinmektedir. Ve eğer bu, gerçek felsefenin kendisiyse, bütün çabası bu soruyu apaçık bir dille sormaktan ibaret olacaktır. Bu vazifesine sıkı sıkıya bağlı kalmaya devam ettiği sürece de, "Ben kimim ve evren nedir?" sorusuna, "Her şey ve hiçbir şey." ve de "Niçin?" sorusuna "Bilmiyorum!" dan başka yanıt veremez.

Böylelikle, felsefenin yanıtlarını ne kadar dönüştürsem dö-

nüştüreyim, asla cevaba benzer bir şeyelde etmem mümkün olamaz. Bunun sebebi, açık deneysel alanda olduğu gibi, yanıtın sorduğum soruyla alakasız oluğu değil; ancak bu alandaki bütün zihinsel çaba sadece benim soruma yönelmiş olmasına karşın, ortada bir cevabın olmayışı ve insanın bir cevap yerine sadece daha karmaşık bir biçimde sorunun tekrar kendisini elde edişidir.

VI

Hayata ilişkin sorularıma cevap arayışlarımda ormanda kaybolmuş bir adamın hissedebileceklerini hissettim. Adam orman içinde bir açıklığa varır, bir ağaca tırmanır ve göz alabildiğine bir mesafeyi tarar, ama evinin baktığı yerlerde olmadığını ve olamayacağını görür. Sonra tekrar karanlık ormanın içine girer ve karanlığı görür, ama evi orada da değildir.

Ben de o adam gibi, insan bilgisinden oluşan o ormanda, bana apaçık ufuklar gösteren, ama bu ufukları evirinin olmadığı bir yönde gösteren matematiksel ve deneysel bilimin pırıltıları arasında dolaşım. Soyut bilinilerin derinlere gittikçe adamakıllı içine battığım karanlıkların içinde de dolaşım ve en sonunda burada da bir çıkış olmadığına ve olamayacağına ikria oldum.

Şunu anladım ki, kendimi bilginin parlak alanına teslim ederek sadece dikkatimi sorudan başka bir yere kaydırıyordum. Önümde açılan ufuklar ne kadar cezbedici bir açıklıkta olsalar da, o bahsettiğim bilimlerin sonsuz enginliğine dalmak ne kadar cazip olsa da şunu çoktan anlamıştım ki, bu bilimler ne kadar kesin olurlarsa benim ihtiyacımı karşılamaktan ve soruma yanıt vermekten o denli uzak oluyorlardı.

Kendi kendime şöyle dedim: "Bilimin ısrarla keşfetmeye çalıştığı şeyin ne olduğunu biliyorum, ama bilimin izlediği yolda hayatın anlamına ilişkin soruya yanıt yok." Soyut alanla ilgili olarak da şunu anlamıştım: Bilimin doğrudan amacının benim soruma cevap vermek olmasına rağmen ya da cevap vermek olduğu için ortada benim kendimin çoktan verdiği cevaptan başkası yoktu: "Hayatının anlamı nedir?" "Böyle bir anlam yoktur." ya da "Yaşamamdan ne çıkacak?" "Hiçbir şey" ya da "Var olan her şey niçin var ve ben niçin varım?" "çünkü var."

İnsan bilgisinin bu bir alanını araştırırken araştırmadığım konular hakkında sayısız kesin yanıtlar aldım: Yıldızların kimyasal bileşenleri hakkında, güneşin Herkül takımı yıldızına doğru olan hareketi hakkında, türlerin ve insanın ortaya çıkışı hakkında ve de eterin ölçülemeyen sonsuz derecede küçük parçacıkları hakkında. Ancak bu bilgi alanında "Hayatımın anlamı nedir?" sorusuna alabildiğim tek yanıt şuydu: "Sen 'hayatım' dediğin şeysin, sen parçacıkların rastlantı sonucu bir araya gelmesiriden oluşan geçici bir şeysin. Bu parçacıkların karşılıklı etkileşimleri ve değişimleri sende 'hayatım' dediğini şeyi oluşturmaktadır. Parçacıklar bir süre daha bir arada kalacak, sonra bunlar arasındaki etkileşim duracak ve senin 'hayat' dediğin şeyini de, sorularının da bir sonu gelmiş olacak. Sen rastlantısal olarak bir şeyin küçük bir parçasısın. O küçük parça mayalanmakta. Küçük parça bu mayalanmaya 'hayat' adını veriyor. Parça bütünden kopacak, mayalanma ve de bütün sorular son bulacak." Bilimin aydınlık alanı bu şekilde yanıt veriyor. İlkelerine sıkı sıkıya bağlı kaldığı müddetçe de başka türlü yanıt vermesi mümkün değildir.

Kişi böyle bir yanıtın yanıt olmadığını görebilir. Ben hayatımın anlamını bilmek istiyorum, ama benim hayatımın sonsuzluğun bir parçası olması ona bir anlam vermek şöyle dursun, mümkün olan her türlü anlamı da ortadan kaldırıyor. Deneysel, kesin bilimin hayatın anlamının gelişimde ve gelişimle olan işbirliğinde yattığını söyleyerek soyut bilimle yaptığı belli belirsiz uzlaşısı da ke-

sinlik ifade etmemesi ve belirsiz oluşu yüzünden bir yanıt olarak düşünülemez.

Bilimin öbür alanı - soyut alan - kendi ilkelerine sıkıca bağlı kaldığı sürece hep aynı şekilde aynı yanıtı veriyor, daima aynı yanıtı vermekte ve tarih boyunca da aynı yanıtı verdi: "Evren sonsuz bir şeydir ve akıl almaz bir 'bütünün' akıl almaz bir parçasıdır." Tekrardan, soyut ve deneysel bilimler arasındaki hukuk, siyaset ve tarih gibi yarı-bilimlerin safa-mı (atılacak ağırlığını) tedarik eden bütün o uzlaşları tartışmanı-ı dışında bırakıyorum. Bu yarı-bilimlerde gelişim ve ilerleme kavramları gene hatalı bir şekilde ortaya konmaktadır, şu farkla ki, öncekinde var olan her şeyin gelişimi ele alınırken, şimdi insanlığın var oluşunun gelişimi ele alınmaktadır. Hata öncekinde olduğu gibi gene vardır: Sonsuzluk içerisinde gelişimin ve ilerlemenin hiçbir amacı ya da doğrultusu olamaz. Benim sorduğum soru dikkate alındığında ortada verilmiş hiçbir cevap yoktur.

Gerçek soyut bilimde, yani filozofun asıl soruyu hep gözünün önünde bulundurduğu gerçek felsefede - Schopenhauer'un "Profesörlere özgü felsefe" diye adlandırdığı, var olan bütün olguları yeni felsefî kategoriler içerisinde sınıflandırmaya ve bu olgulara yeni adlar vermeye yarayan felsefede değil - verilen yanıt hep aynıdır; bu, Sokrat'ın, Schopenhauer'un, Süleyman'ın ve Buda'nın verdikleri yanıtıdır.

"Hayattan uzaklaştığımız ölçüde hakikate yaklaşıyoruz.' diyordu Sokrat ölüme hazırlanırken. "Biz, hakikate aşık olarılar, hayatta ne için çabalarız? Kendimizi bedenden ve onun yol açtığı bütün kötülüklerden kurtarmak için! O halde ölüm bize geldiğinde nasıl mutlu olmayalım?"

"Bilge kişi bütün hayatı boyunca ölümü arar durur. Bu yüzden de ölüm ona korkunç gelmez."

Schopenhauer da şöyle der:

"Evreni oluşturan en derindeki özün 'irade' olduğunu ve evrendeki bütün olguların - doğanın belirsiz güçlerinin bilinçsizce işleyişinden tutun da insanoğlunun tamamen bilinçli eylemlerine kadar - bu iradenin sadece somut karşılığı olduğunu kabul ettiğimizde, şu sonuca varmamız kaçınılmazdır. O iradenin kendi isteğiyle var oluşu terk etmesi ve kendi kendisini ortadan kaldırmasıyla birlikte bütün o olgular, evrenin içinde var olduğu o nesnelliğin bütün aşamalarında amaçsızca ve dur durak demeden gerçekleştirilen o aralıksız çaba ve uğraş da ortadan kalkar; arkadan gelen yaşam biçimlerinin çeşitliliği, bu biçimlerle birlikte iradenin bütün göstergeleri, en evrensel biçimleri, uzay ve zaman ve nihayetinde de iradenin en temel biçimleri olan özne ve nesne de ortadan kalkacaktır. İrade olmaksızın hiçbir kavram ve evren var olamaz. Gözlerimizin önünde kesinlikle hiçbir şey kalmaz. Ancak bu yok oluşa doğru gidişe, doğamıza karşı koyan gene sadece o aynı yaşama isteğidir. Wille zum Leben. Bu, bizi ve evreni var eden şeydir. Yok oluştan bu denli korkmamız, ya da bir başka deyişle yaşamak için bu kadar büyük bir istek duymamız şu anlama gelir: Bizler bu yaşama arzumuz dışında hiçbir şeyiz ve ondan başka bir şey de tanımıyoruz. Böyle olunca iradenin tamamen yok oluşundan geriye kalan, bizler bu iradeyle dopdolu olduğumuz için, tabii ki hiçbir şeydir. Ama öte yandan, içindeki bu irade dönüşerek kendi kendisinden vazgeçenler için de bu bizim öylesine gerçek olan evrenimiz sahip olduğu bütün o güneşleri ve samanyoluna rağmen hiçbir şeydir."

"Hiçliğin hiçliği" der Süleyman -"hiçliğin hiçliği - her şey bir hiçtir. İnsanın güneşin altında bütün o yapıp ettiklerinden karı ne? Bir nesil yok olur gider, yerine bir başka nesil gelir. Ancak yeryüzü sonsuza dek var olmaya devam eder, geçmişte ne varsa gelecekte de olacak olan odur; bugün yapılanlar gelecekte de yapılacaktır ve güneşin altında yeni bir şey yoktur. Bakın işte bu yeni, denilebilecek bir şey var mıdır? Eski zamanlar geçip gitti. Bu biz-

den önceydi. Şimdi eskiye dair hiçbir anı kalmadı. Ne de bizden sonrakilerden geriye bir hatıra kalacak. Bendeniz vaiz, Kudüs'te İsrail'e kraldım. Kendimi gökyüzünün altında yapılan her şeyi bilgelikle araştırmaya adanmıştım. Tanrı bu çileli görevi yerine getirmesi için insanoğluna vermişti. Güneşin altında yapılan bütün işleri gördüm, her şeyin boş olduğunu ve ruha sıkıntı verdiğini görmeyeyim mi... Kendi yüreğimle konuştum, ona şöyle dedim: Bak işte, toplumda çok önemli bir konuma geldim, bütün Kudüs'te gelmiş geçmiş en büyük bilgeliğe eriştim. Evet yüreğimde bilgeliğe ve bilgiye dair engin bir tecrübe var. Yüreğimi bilgeliği bilmeye adanmışım, deliliği ve budalalığı bilmeye. Bunun da ruhuma sıkıntı verdiğini gördüm. Büyük bilgelikte büyük keder olur ve bilgisini artıran kederini de artırır.

"Kalbimden şöyle diyordum: Git şimdi, seni mutlulukla sınavacağım, eğlenmene bak. Ve de ne göreyim, bu da boş değil miymiş. Kahkaha için şöyle dedim: Bu delice bir şey. Ve mutluluk için: O ne ki? Bedenimi şarapla keyiflendirmenin yollarını yüreğimde aradım ve kalbimin kılavuzu bilgelik olduğu zamanlarda da budalalığa tutunmanın yollarını, ta ki insanoğlu için neyin iyi olduğunu, göğün altında yaşadığı günler boyunca ne yapması gerektiğini anlayana kadar.

Kendim için büyük eserler yaptırдыm; kendime evler inşa ettirdim, üzüm bağları diktirdim, meyve bahçeleri yaptırдыm ve her türden meyve ağacı diktirdim, gölcükler inşa ettirdim ve o gölcüklerle ağaçların yetiştiği ormanı sulattım; kendime erkek ve kadın hizmetkarlar edindim, kendi evimde doğan hizmetkarlarım oldu, ayrıca Kudüs'te gözümün gördüğü bütün sürülerden daha büyük bir sürüye sahip oldum; kendim için gümüş, altın ve başka krallar ile eyaletlerden özel hazineler toplattım; erkek ve kadın şarkıcılar getirttim ve insanoğlunun tadabileceği bütün zevkleri, müzikli eğlenceleri, hepsini tattım. Muhteşemdim ve Kudüs'te gözümün gördüğü bütün herkesten daha zengindim. Ayrıca bilgeliğim de

beni terk etmemişti. Gözlerimin görüp arzuladığı hiçbir Şeyden kendimi yoksun bırakmıyordum. Gönlümden hiçbir mutluluğu esirgemiyordum ... Sonra ellerimin yapmış olduğu bütün o işlere baktım, emek harcayarak meydana getirdiğim eserlere, bir de ne göreyim, yaptığım her iş boştu ve ruhuma sıkıntı veriyordu. Yeryüzünde onlardan elde edeceğim bir kazanç yoktu. Ve dönüp bilgeliğe, deliliğe ve budalalığa baktım. Bunun herkesin başına gelebileceğini anladım. Sonra kalbirnden Şöyle dedim: Bu, aptalların başına geldiği gibi benim de başıma geldi, o halde ben neden herkesten daha bilge olayım ki? Sonra kalbirnden dedim ki, bunun da bir anlamı yok. Çünkü bilgiler aptallardan sonsuza kadar daha fazla hatırlanacaklar diye bir Şey yok; gelecek günlerde olacak ne varsa hepsinin de unutulacaklarını görebiliyordum. Ya bilge adam nasıl can verir? Aptal adam nasıl can verirse oyle. Bu yüzden yaşamaktan nefret etmeye başladım. Çünkü yeryüzünde yapılan bütün o işler bana çok büyük bir acı veriyordu. Çünkü her iş boştu ve ruha sıkıntı veriyordu. Evet, yeryüzünde yaptığım bütün o işlerden nefret ediyordum. Çünkü her Şeyi benden sonra gelecek olanlara bırakmak zorunda olduğumu görebiliyordum. İnsanın güneşin altında o kadar çabalaması sonucunda, onca emeğinin karşısında eline ne geçiyordu? Her günü keder, her işi zntyd. Evet, geceleyin bile kalbi huzur bulmuyordu. Bunun da bir anlamı yoktu. İnsanoğluna çalıştığıyla yeme, içme ve ruhunu neşelendirme güvencesi bağışlanmamıştır ... Her Şey herkese aynı yollardan gelir. Erdemli olan ve ruhunda kötülük besleyen, iyi ya da kötü, temiz ya da pis, fedakarlık yapan ya da yapmayan herkes için aynı durum söz konusudur; iyi neyse günahkar da odur, küfreden neyse kfretmekten korkan da odur. Yeryüzünde yapılan her Őeyde bu kötülük -yani herkes için aynı Şeyin söz konusu olması- vardır. Evet, aynca insanoğlunun kalbi de kötülük doludur ve yaşarken kalbinde de delilik vardır. Sonra da ölür gider. Yaşayanlar arasında olan için umut vardır. Çünkü canlı bir köpek l bir aslandan daha iyi-

dir. Çünkü yaşayanlar öleceklerini bilirler, ama ölümler hiçbir şey bilemezler, onlar artık ödül de alamazlar. Çünkü hatıraları unutulmuştur; sevgileri, nefretleri, kıskançlıkları da artık yoktur. Ne de sonsuza kadar, yeryüzünde yapılan bir işten pay alabilirler."

Süleyman ya da bu sözleri her kim yazdıysa işte böyle söylüyordu.

Hint bilgeliği de şöyle der:

Kendisinden hastalık, yaşlılık ve ölümle ilgili tüm gerçeklerin gizlendiği Sakya Muni adındaki genç ve mutlu bir mihrace arabasıyla gezintiye çıktı ve dişsiz, ağzından salyalar akan, korkunç görünüşlü, yaşlı bir adam gördü. Kendisinden o yaşa kadar yaşlılıkla ilgili her şey gizlenmiş olan mihrace şaşırıp ve sürücüsüne o adamın kim olduğunu ve öyle perişan ve iğrenç bir duruma nasıl geldiğini sordu. Bunun bütün insanların kaderi olduğunu ve aynı sonun kaçınılmaz bir şekilde kendisini de beklediğini öğrendiğinde genç mihrace gezintiye daha fazla devam edemedi ve saraya geri dönmek için emir verdi. Bu hakikat üzerine düşünmek istiyordu. Kendisini bir odaya kapattı ve düşünmeye başladı. Büyük olasılıkla kendisini teselli etmenin bir yolunu buldu ve arkasından kendisini neşeli ve mutlu hissederek tekrar gezintiye çıktı. Bu sefer hasta bir adam gördü. Gördüğü adam bir deri bir kemik kalmış, beti benzi atmış, sürekli titreyen ve gözleri bulanık biriydi. Kendisinden hastalıkla ilgili gerçekler gizlenmiş olan mihrace durup bunun ne olduğunu sordu. Bunun hastalık olduğunu, herkesin başına gelebileceğini, sağlıklı ve mutlu bir mihrace olan kendisinin de ertesi gün hastalanabileceğini öğrendiğinde de gene neşesi kaçtı ve saraya geri dönmek için tekrar emir verdi. Tekrar bir teselli aradı ve aradığı teselli büyük olasılıkla buldu ki hoşça vakit geçirmek için üçüncü kez gezintiye çıktı. Ancak bu üçüncü seferde başka bir manzarayla karşılaştı. İnsanlar bir şey taşıyorlardı. "O nedir?" "Ölü bir adam:" "ölü bir adam ne demek? Ölü ne demek?" diye sordu mihrace. Ona ölmenin o adam gibi olmak demek olduğu anlatıldı.

Mihrace cenazeye yaklaştı, üstünü açtı ve baktı. "Ona şimdi ne olacak?" diye sordu. Ona cenazenin toprağa gömüleceği söylendi. "Niçin?" "Çünkü bir daha hayata dönemeyeceği muhakkak, sadece kokacak ve kurtlanacak." "Bu da tüm insanların kaderi mi? Aynı şey benim de başıma gelecek mi? Beni de görneokler mi? Ben de kokacak mıyım? Beni de kurtlar yiyecek mi?" "Evet." "Saraya! Bir daha eğlenmek için gezintiye çıkmayacağım, bir daha asla bu maksatla saraydan dışarı çıkmayacağım!"

Ve Sakya Muni hayattan hiçbir teselli bulamadı ve hayatın kötülüklerin başı olduğuna karar verdi. Ruhunun bütün gücünü kendisini ve başkalarını bu hayattan kurtarmaya adadı. Öyle ki, ölümden sonra bile artık yeni bir hayat olmayacak, böyle bir hayat daha kök salmadan yok edilecekti. İşte Hint bilgeliği böyle söylüyor.

insan bilgeliğinin var oluşa ilişkin verdiği doğrudan yanıtlar işte bunlar.

"Tendeki hayat büyük bir kötülük ve yalandan ibarettir. Bu yüzden bu hayatın ortadan kaldırılması bir nimettir ve bizim arzu etmemiz gereken bir şeydir." der Sokrat.

"Hayat olmaması gereken şeydir - bir kötülük; ve de hiçliğe giden geçit, hayatta iyi olan tek şeydir." der Schopenhauer.

"Yeryüzünde ne varsa -budalalık ve bilgelik, zenginlik ve fakirlik, mutluluk ve keder- anlamsızdır ve boştur. insan yok olur ve kendisinden geriye bir şey kalmaz. Ve bunun bir mantığı yoktur." der Süleyman.

"insanın, acı çekmenin, güçten düşmenin, yaşlılığın ve ölümün kaçınılmazlığının bilincinde olarak yaşaması mümkün değildir. Kendimizi hayattan kurtarmalıyız, olası her türlü hayattan." derBuda.

Bu güçlü beyinlerin söyledikleri milyonlarca ama milyonlarca insan tarafından da düşünüldü ve dile getirildi. Bunları ben de düşündüm ve hissettim.

Böylelikle bilimler arasında yaptığım gezinti beni ümitsizlikten kurtarmak şöyle dursun, var olan ümitsizliğimi daha da güçlendirmişti. Bilginin bir türü var oluş sorusuna bir cevap getirmiyordu; öbür türü ise soruya verdiği doğrudan yanıtla benim varmış olduğum sonucun bir hatanın ya da hastalıklı bir kafanın meyvesi olmadığını, tam tersine benim doğru düşünmüş olduğumu ve düşüncelerimin insan aklının en güçlülerinin varmış oldukları sonuçlarla çakıştığını göstererek içinde bulunduğum çaresizliği onaylamış oluyordu.

İnsanın kendisini aldatmasının bir faydası yok. Her şey boş!
Mutlu kişi henüz doğmamış olandır. Hayattansa ölüm daha iyidir ve insan kendisini bu hayattan kurtarmalıdır.

VII

Bilirinde bir açıklama bulamadığım için o açıklamayı etrafımdaki insanlar arasında bulmak umuduyla hayatın içinde aramaya başladım. Böylelikle etrafımdaki -benim gibi- insanların nasıl yaşadıklarını, beni ümitsizliğe sürükleyen soruya karşı tutumlarının ne olduğunu gözlemlemeye başladım.

Eğitim düzeyi ve yaşam biçimi olarak benimle aynı konumda olan insanlar arasında bulduklarım şöyleydi:

Şunu keşfettim ki benim muhitimdeki insanlar için içinde bulunduğum korkunç durumdan kurtulmanın dört yolu vardı.

Yollardan ilki cehaletti. Bu, yaşamın kötülük ve saçmalıklardan ibaret olduğunu bilmernek ve anlamamaktan oluşuyor. Bu tür insanlar -çoğunlukla kadınlar ya da çok genç ve kalın kafalı insanlar- Schopenhauer'in, Süleyman'ın ve Buda'nın karşı karşıya kaldıkları var oluş sorununun ne olduğunu henüz anlamamışlardır. Onlar kendilerini bekleyen ejderhayı ve asılı oldukları çalığı kemiren fareleri görmemekte ve bal damlalarını yalamaktadırlar. Ancak o bal damlalarını yalnızca bir süre yalarlar; bir şey dikkatlerini ejderhaya ve farelere çekecek ve bal yalarnatan son bulacaktır. Onlardan

öğrenebileceğim hiçbir şey yoktu. insan iyi bildiği bir şeyi asla unutmaz.

ikinci çıkış yolu Epikürçülüktü. Bu, yaşamın çaresizliği bilindiği halde insanın sahip olduğu olanaklardan en iyi şekilde yararlanarak ejderhaya ve farelere gözünü kapaması ve balı en iyi şekilde yalaması demektir, özellikle de uzanabileceği yerde bal çoksa. Süleyman bu çıkış yolunu şöyle ifade eder: "Sonra mutluluğu övdüm, çünkü insanoğlunun yeryüzünde yapabileceği en iyi şey yemek, içmek ve mutlu olmaktır. Ve bunlar ona yaşadığı günler boyunca eşlik etmelidir, Tanrının yeryüzünde ona verdiği yaşamı boyunca."

"Bu yüzden ekmeğinizi mutlulukla yeyin ve şarabınızı neşeli bir yürekle için ...Sevgili karınızla fani hayatınızın bütün günlerini mutlu yaşayın ....çünkü bu, hayattan ve yeryüzündeki yapıp ettiklerinizden payınıza düşendir. Eliniz yapmak için hangi işi bulursa, onu var gücünüzle yapın, çünkü gidecek olduğunuz mezarda ne bir iş, ne bir araç, ne bilgi, ne de bilgelik vardır."

Bizim çevremizdeki insanların çoğunluğu işte bu şekilde hayatı kendileri için yaşanılır kılmaktadır. Onların içinde buldukları şartlar onlara sıkıntıdan çok refah getirmekte ve ahlaki yönden kalın kafalı oluşları da kendilerine üstün konumlarının rastlantısal olduğunu, herkesin Süleyman gibi bin tane karısının ve saraylarının olamayacağını, bin karısı olan her bir kişi için bir tane karısı olmayan bin kişi olduğunu, her bir saray için onu alınlarından terler damlayarak inşa etmek zorunda olan bin kişi olduğunu ve beni bugün Süleyman yapan talihin yarın Süleyman'ın kölesi yapabileceğini unutturabilmektedir. Bu insanların hayal güçlerinin kıtlığı onların Buda'yı sürekli huzursuz eden o şeyleri - bugün ya da yarın, bütün zevkleri yok edecek olan hastalığın, yaşlılığın ve ölümün kaçınılmazlığını- unutabilmelerini sağlamaktadır.

Günümüz insanının çoğunluğunu ve yaşam biçimlerimizi bir düşünelim. Bu insanların bazılarının düşüncelerinin ve hayal güçlerinin darlığının pozitif düşünce dedikleri bir felsefe olduğunu söyleseler de bu, onları benim gözümde, o soruyu görmezden gelmek için balı yalayanların mertebesinden başka bir yere koymaz. Ben bu insanlar gibi davranamazdım, onların hayal güçlerinin kısıtlılığı bende olmadığı için böyle bir darlığı kendimde yapay olarak oluşturamazdım. Gözlerimi ejderhadan ve farelerden başka bir yana çeviremezdim, kaldı ki yaşama bağlı hiçbir kimse de bir kez onları gördükten sonra gözlerini başka bir yana çeviremezdi.

üçüncü kaçış güç ve enerji yoluyladır. Bu, insanın hayatın kötü ve saçma olduğunu anlamasıyla birlikte onu yok etmesi demektir. Olağan dışı bir şekilde güçlü ve tutarlı olan insanlar böyle hareket ederler. Kendilerine aptalca bir şaka oynandığını, ölmenin yaşamaktan daha iyi olduğunu ve hiç var olmamanın en iyisi olduğunu anlayan bu insanlar gereği neyse onu yapar ve derhal bu aptal şakaya bir son verir. Bunun için yollar da vardır: Boynun etrafına geçirilen bir ip, su, kalbe saplanan bir bıçak ya da raylardan geçmekte olan bir tren. Bizim çevremizden bu şekilde hareket edenlerin sayısı gitgide artmakta ve bu insanlar bunu çoğunlukla zekalarının en kıvrak olduğu ve aklı zayıflatan bazı alışkanlıkların henüz edinilmediği. hayatlarının o en güzel döneminde yapmaktadırlar. En saygın kaçış yolunun bu olduğunu anladım ve bu yolu seçmek istedim.

Dördüncü yol ise zayıfların yoluydu. Hakikati görmek ama yaşamdan bir şey çıkınayacağını önceden bile bile, gene de hayata sarılmaktı bu yol. Bu tür insanlar ölümün yaşamaktan daha iyi olduğunu bilirler, ama akılcı hareket edebilecek gücü - aldatmacaya bir an önce son verip kendilerini öldürme gücünü - kendilerinde bulamadıkları için bir şeyleri bekler gibi bir halleri vardır. Bu, zayıflara özgü bir kaçıştır, çünkü eğer neyin en iyi olduğunu biliyor-

sam ve de bu şeyin benim gücüm dahilinde olduğunu biliyorsam, o halde o en iyi olana neden teslim olmayayım?. Kendimin bu kategori içinde olduğunu anladım.

Evet, benim sınıftaki insanlar bu yaman çelişkiyi dört yolla görmezden geliyorlardı. Dikkatimi ne kadar zorladıysam da bu dördünden başka bir yol göremedim. Yollardan biri yaşamın anlamsız, boş ve kötü olduğunu ve yaşamamanın daha iyi olduğunu anlamamaktı. Gözlerimi bir kez bu gerçeğe kapayamayacağımı anladığım zaman bu gerçeği bilmezlikten gelemezdim. İkinci yol geleceği düşünmeden hayatın nimetlerinden olduğu gibi yararlanmaya bakmaktı. Ben bunu yapamazdım. Sakya Muni gibi ben de yaşlılığın, acının ve ölümün var olduğunu bile bile gezintiye çıkamazdım. Hayal gücüm çok kuvvetliydi. Ne de talihin yaşamıma zevk katan anlık rastlantılarına sevinebilirdim. Üçüncü yol yaşamın kötü ve aptalca olduğunu anlayarak kendini öldürmek yoluyla varoluşa son vermektir, Dördüncü yol ise Süleyman ve Schopenhauer gibi yaşamak yaşamın bize oynanan kötü bir şaka olduğunu bildiği halde yaşamaya; yıkanmaya, giyinmeye, yemek yemeye, konuşmaya ve hatta kitap yazmaya devam etmektir. Bu durum bana tiksindirici ve ıstırap verici geliyordu. Ama bu konumda kalmaya devam ettim.

Şimdi anlıyorum ki şayet kendimi öldürmediysem bu, fikirlerimin geçersiz olduğuna ilişkin belli belirsiz bir bilinçlilikten kaynaklanıyordu. Kendi düşünce zincirim ve bize hayatın anlamsızlığını kabul ettiren o bilgelerin düşünce zincirleri her ne kadar bana ikna edici ve şüphe götürmez gelseler de, içimde, varmış olduğum sonucun doğruluğuna ilişkin ufak da olsa bir şüphe kalmıştı.

Şüphe m şöyleydi: Ben, yani benim aklım, hayatın anlamsız olduğunu kabul etti. Eğer akıldan üstün bir şey yoksa (ki yok, olduğunu kimse kanıtlayamaz), bu durumda benim için yaşamın yaratıcısı akıldır. Akıl var olmamış olsaydı, benim için yaşam diye bir şey olmayacaktı. O halde yaşamın var edicisi akılken, akıl nasıl

olur da yaşamı geri çevirebilir? Ya da başka bir şekilde söyleyecek olursak: yaşam olmasaydı, aklım olmayacaktı, bu yüzden akıl yaşamın oğludur. Yaşam her şeydir. Akıl onun meyvesidir, ne var ki akıl yaşamın kendisini reddetmektedir! Bu noktada bir şeylerin yanlış olduğunu hissettim.

"Hayat," dedim kendime, "Anlamsız bir kötülükten ibaret, bu kesin. Ancak bugüne kadar yaşadım ve hala da yaşıyorum, bütün insanlık da bundan önce yaşadı ve bugün de yaşamaya devam ediyor. Bu nasıl oluyor? insanlık niçin var oldu, var olmamak mümkünken. Hayatın anlamsız ve kötü olduğunu anlayacak kadar akıllı bir tek ben ile Schopenhauer mu var?"

Yaşamın anlamsızlığını ortaya koyacak şekilde akıl yürütmek hiç de zor değil. Bu en sıradan insanın bile aşına olduğu bir şey. Gene de bu sıradan insanlar bu zamana kadar yaşamlarını sürdürdüler ve hala da sürdürmekte. Nasıl oluyor da bunların hepsi var oluşun akla yatkın bir şey olup olmadığına hiç kafa yormadan yaşayabiliyorlar?

Bilgelerin bilgeliklerince doğrulanan bilgim bana şunu göstermiştir ki yeryüzündeki her şey - canlı ya da cansız - olabilecek en akıllıca bir şekilde yerleştirilmiş - bir tek, benim kendi konumum aptalca. Ve o aptallar - o muazzam insan kitleleri - canlı ya da cansız her şeyin yeryüzünde nasıl konumlandırıldığı hakkında en ufak bir fikre bile sahip değiller, ama yaşamaya devam ediyorlar ve sanıyorlar ki kendi yaşamları çok akıllıca konumlandırılmış!..

Aklıma birden şu geldi: "Ya hala bilmediğim bir şey varsa? Cehalet de aynısını yapar; cehalet de hep aynen benim dediklerimi der. Bir şeyi bilmediğinde bilmediği o şeyin aptalca olduğunu söyler. Gerçekten de öyle gözüküyor ki, sanki hayatlarının anlamını anlamış gibi -çünkü anlamadan yaşayamazlardı- yaşamış ve yaşamakta olan bir insanlık var. Ben de diyorum ki bütün bu var oluş anlamsız ve ben yaşayamam.'

"Hiçbir şey bizi intihar yoluyla var oluşu reddetmekten alıko-yamaz. Pekala o halde öldürün kendinizi, irdelemekten kurtulursunuz. Yaşamak sizi mutsuz ediyorsa öldürün kendinizi! Yaşıyorsunuz, ama yaşamın anlamını anlayamıyorsunuz - o halde anlamadığınızı söyleyerek ve yazarak vakit harcayacağınıza sona erdirin yaşamınızı.

İnsanların mutlu oldukları ve ne yaptıklarını bildikleri bir topluluğa girdiniz, şayet bunu sıkıcı ve itici buluyorsanız, gidin uzaklaşın!"

Gerçekten de, intiharın şart olduğuna kani olup da intihar etme kararı almayan bizler, boyalı bir yosma karşısında eli ayağına dolaşır gibi aptallığından ortalığı telaşa veren, insanların en zayıfı, en tutarsızı, ya da daha açıkça söyleyecek olursak, en aptal değil de neyiz? çünkü, ne kadar şüphe götürmez olursa olsun, bilgeliğimiz bize var oluşun anlamına ilişkin bilgiyi vermemiştir. Ancak yaşamlarını sürdüren bütün insanlık -milyonlarca insan- yaşamın anlamından şüpheye düşmemektedirler.

Gerçekten de, yaşamın oluştuğu, hakkında hiçbir şey bilmediğim en eski zamanlardan beri insanlar benim görebildiğim yaşamın o anlamsızlığının farkında olarak yaşaya geldiler ve gene de yaşama bir takım anlamlar attılar. İnsanoğlu var olduğu ilk günden beri hayata bir anlam yükledi ve sürdükleri yaşam onlardan bana intikal etti. İçimde ve etrafımda olan her şey, cismani olan ya da olmayan her şey, onların hayat bilgisinin birer meyvesi. Benim tam da hayatı değerlendirmede ve mahkum etmede kullandığım düşünce araçlarının hepsi de benim tarafımdan değil, onlar tarafından kat edildi. Ben kendim bu dünyaya onların sayesinde geldim. Onların sayesinde öğrendim ve yetiştim. Demiri onlar çıkardılar, ormanları kesmeyi bize onlar öğrettiler, inekleri ve atları onlar evcilleştirdiler, tahıl ekmeyi ve birlikte yaşamayı bize onlar öğrettiler, yaşamımızı onlar düzenlediler ve bana konuşmayı ve yazmayı onlar öğrettiler. Ve onların bir ürünü olan, onlar tarafından

yedirilen, içirilen, öğretilen ben, onların düşünceleri ve sözcükleriyle düşünerek bütün bunların saçmalık olduğunu savundum. "Yanlış olan bir şey var!" dedim kendime. "Bir yerlerde büyük bir hata yaptım." Ancak nerede hata yaptığımı anlamam çok zamanımı aldı.

Viii

Şimdi az ya da çok sistematik bir şekilde ifade edebildiğim bütün bu şüpheleri o zamanlar ifade edemiyordum. O zamanlar sadece, yaşamın boşluğuna ilişkin varmış olduğum sonuçlar mantıksal açıdan ne kadar kaçınılmaz sonuçlar da olsa ve de bu sonuçlar en büyük düşünürler tarafından doğrulanmış da olsa bu sonuçlarla ilgili bir şeylerin doğru olmadığını hissediyordum. Hatta, ister akıl yürütmenin kendisinde olsun, isterse sorunun soruluş biçiminde, vardığım sonucun mantıksal açıdan ikna edici olmasına karşın yetersiz olduğunu hissediyordum. Bütün bu sonuçlar beni akıl yürütüş biçimimin gereği olan şeyi yapmaya yani kendimi öldürmeye ikna edememişti. Kendimi öldürmeden, beni bu noktaya aklın getirdiğini söylersem yalan söylemiş olurum. Akıl işin içindeydi, ama sadece bir tür var oluş bilinci diye adlandırabileceğim bir şey daha işin içindeydi. Beni dikkatimi şuna değil de buna yöneltmeye zorlayan bir güç iş başındaydı. Beni içinde bulunduğum ümitsiz durumdan çekip çıkararak ve dikkatimi başka bir tarafa yönelten şey işte bu güçtü. Bu güç beni, dikkatimi insanlığın ben ve bana benzer birkaç yüz kişiden oluşmadığı ve

henüz insanlığın var oluş serüvenini bilmediğim gerçeğine yönelmeye zorladı.

Kendime benzer insanlardan oluşan dar çevreme baktığımda sadece sorunu kavrayamayan insanlar, ya da kavrayıp da sorunu hayatın sarhoşluğu içerisinde boğanlar, ya da sorunu kavrayıp da yaşamına son verenler, ya da sorunu kavradıkları halde zayıflıklarından ötürü ümitsiz yaşamlarını sürdürenleri görüyordum, Başka hiç kimseyi görmüyordum. Sanıyordum ki ait olduğum zengin, eğitilmiş ve bolca boş vakti olan insanlardan oluşan o dar çevre insanlığın tamamıydı ve de diğer, o güne kadar yaşamış ve hala da yaşamakta olan milyarlarca insan gerçekten insan değil bir çeşit sığırdılar.

Hayat hakkında akıl yürütürken beni dört bir yandan kuşatan insanlığın tamamının var oluşunu gözden kaçırmış olmam şimdi bana tuhaf ve inanılmaz derecede akıl almaz geliyor. Benim hayatımın, Süleyman'ın ve Schopenhauer'un hayatlarının gerçek, normal hayatlar, milyarlarca insanın hayatlarının ise dikkate değmeyecek birer vaka olduğunu düşünecek derecede saçma bir hatanın içine düşmüştüm. Şimdi bana tuhaf gözükse de o zamanlar öyle düşünüyordum. Aklımın kibrinin aldatmacasında benim, Süleyman'ın ve Schopenhauer'un soruyu en doğru şekilde sorduğumuzu ve sorunun daha başka hiçbir şekilde sorulamayacağını sanıyordum. Bu, bana öylesine şüphe götürmez bir gerçekmiş gibi geliyordu ki, bütün o milyarların henüz sorunun derinliğini kavrama noktasına gelemediklerini düşünüyordum. Öyle ki, yaşamın anlamını ararken bir kere bile şu soru aklıma gelmemişti: "Peki, yeryüzünde bugüne kadar yaşamış ve hala da yaşamakta olan milyarlarca sıradan insanın hayatlarının anlamı nedir ve de ne olagelmiştir?"

Öyle söylenirse de, bizim gibi özgür düşünen, eğitilmiş insanlara özgü olan bu delilikle uzunca bir süre yaşadım. Ancak, gerek gerçekten çalışan insanlara duyduğum, beni onları anlamaya ve

sandığımız gibi aptal olmadıklarını görmeye zorlayan o somut sevgi, gerekse yapacağım en iyi işin kendimi asmak olduğu gerçeğinden öte bir şey bilme imkanı olmadığına olan samimi inancım yüzünden, eğer yaşamak ve yaşamın anlamını kavramak istiyorsam bu anlamı, onu yitirenlerin ve kendilerini öldürmek isteyenlerin arasında değil de, yaşamın kendisini oluşturan, kendi hayatlarının ve de bizim hayatlarımızın yükünü sırtlanmış olan, geçmişin ve günümüzün milyarları arasında aranam gerektiğini en azından içgüdüsel olarak hissettim. Geçmişte yaşamış ve hala da yaşamakta olan o basit, cahil ve fakir insanların oluşturduğu muazzam kitlelerin üzerinde düşünmeye başladım ve oldukça değişik bir şeyle karşılaştım. Şunu gördüm ki, nadir istisnalar dışında, yaşamış ve yaşamakta olan bütün o milyarlar benim sınıflandırmama uymuyor; onları sorunu anlayamayanlar diye sınıflayamazdım, çünkü soruyu olağanüstü bir açıklıkla dile getiriyor ve yanıtlıyorlardı. Ne de onları Epikürcüler olarak düşünebilirdim, çünkü yaşamlarında zevkten çok yoksunluklar ve acılar vardı. Hele onların mantıksız bir şekilde, anlamsız bir var oluş sürdürdüklerini hiç söyleyemezdim, çünkü yaşamlarındaki her şeye, ölüm de dahil olmak üzere, açıklama getirebiliyorlardı. İnsanın kendisini öldürmesini en büyük kötülük sayıyorlardı. Öyle gözüküyordu ki, bütün insanlığın hayatın anlamına ilişkin, benim doğrulamadığım ve küçümsediğim bir bildiği vardı. Akla dayalı bilgi yaşamın anlamına ilişkin bilgi vermez ve var oluşu dışlarken, milyarlarca insanın bütün insanlığın- hayata atfettiği anlam küçük görülen bir takım yalancı bilgiye dayanıyordu.

Eğitilmiş ve bilge kişilerin ortaya koydukları akla dayalı bilgi yaşamın anlamını reddederken büyük insan kitleleri, bütün insanlık, bu anlamı akıldışı bilgiyle algıyordu. Bu akıldışı bilgi ise inançtır, tam da benim kabul edemeyeceğim şey. Bu, Tanrıdır; altı günde yaratılmış, şeytanlar ve melekler ve diğerleri. Aklımı yitirmedikçe kabul edemeyeceğim şeyler.

İçinde bulunduğum durum korkunçtu. Akla dayalı bilginin yolunda var oluşu reddedişten başka bir şey bulamayacağımı biliyordum. Ve inançta da akli reddedişten başka bir şey yoktu. Bu benim için var oluşun reddinden bile daha çok kabul edilemeyecek bir şeydi. Akla dayalı bilgi açısından yaşam kötüydü, insanlar bu gerçeği biliyorlardı ve yaşamlarına son vermek kendi ellerindeydi. Gene geçmişte olduğu gibi şimdi de yaşamaya devam ediyorlardı. Yaşamın kötü ve anlamsız olduğunu uzun süreden beri bilmeme rağmen ben kendim yaşamaya devam ediyordum. İnanç açısından bakıldığında ise yaşamın anlamını kavrayabilmem için aklımı reddetmem gerekiyordu. Tam da bunun bir anlamının olması gerekiyordu.

iX

Bir çelişki doğmuştu ve bu çelişkiden çıkışın iki yolu vardı. Ya benim mantık dediğim şey sandığım kadar akla dayalı değildi, ya da bana akıl dışı gözükken şey sandığım kadar akıl dışı değildi. Ben de akılcı bilgiye dayalı düşünce çizgimin geçerliliğini araştırmaya koyuldum.

Geçerliliğini araştırınca düşünce çizgimin gayet doğru olduğunu gördüm. Yaşamın hiçlikten başka bir şey olmadığı sonucuna varmak kaçınılmazdı, ancak bir hatayı fark ettim. Hata, akıl yürütme biçimimin sormuş olduğum soruyla uyumlamasıydı. Soru şuydu: "Neden yaşmalıyım, yani benim bu aldatıcı, fani yaşamımın ne gibi gerçek ve kalıcı bir sonucu olacak? Bu sonsuz evrende benim sonlu var oluşumun ne gibi bir anlamı var?" Ben de bu soruya cevap verebilmek için var oluşu incelemiştim.

Var oluşla ilgili akla gelebilecek her türlü soruya ilişkin çözümler beni açıkça tatmin etmiyordu, çünkü benim sorum ilk bakışta basit gözükse de sonlunun sonsuzla, sonsuzun da sonluyla açıklanmasını gerektiriyordu.

Şu soruyu sordum: "Zamanın, sebebin ve uzayın ötesinde be-

nim yaşamımın anlamı nedir?" Ve bambaşka bir soruya yanıt verdim: "Zamanın, sebebin ve uzayın içinde yaşamımın anlamı nedir?" Uzun düşünme uğraşları sonunda vardığım sonuç şuydu: "Hiçbir şey."

Muhakemelerimde sürekli olarak sonluyu sonluyla, sonsuzu da sonsuzla karşılaştırıyordum (başka türlü de yapamazdım zaten). Ancak bu yüzden de kaçınılmaz olan şu sonuca varıyordum: Güç güçtür, madde maddedir, irade iradedir, sonsuz sonsuzdur, hiçbir şey hiçbir şeydir. Elde edebileceğim tüm sonuç buydu.

Bu matematiktekine benzer bir durumdu. Bir denklemi çözmek için kafa yorduğumuzda bir özdeşlik üzerinde çalıştığımızı anlarız. Düşünce çizgimiz doğrudur, ancak bu düşünce çizgisi a eşittir a, ya da x eşittir x, ya da eşittir yanıtına Ulaşıyor. Benim var oluşun anlamına yönelik soruyla ilgili akıl yürütüşümde de aynısı oldu. Bütün bilimlerin bu soruya verdiği yanıt özdeşlikti.

Ve gerçekten de kuralcı bilimsel bilgi - Descartes'ini yaptığı gibi, her şey hakkında mutlak bir şüpheden yola çıkan o bilgi inanç adına kabul edilen her türlü bilgiyi reddeder, her şeyi yeni baştan aklın ve deneyin kanunları üstüne inşa eder ve var oluş sorusuna benim de ulaştığım o belli belirsiz yanıtta başkasını veremez. Sadece ilk başlarda bana bilgi pozitif bir yanıt - Schopenhauer'un yanıtını - veriyor gibi gelmişti. O yanıt da hayatın hiçbir anlamı olmadığı ve kötü olduğuydu. Ancak, konuyu incelediğimde anladım ki, bu yanıt pozitif bir yanıt değildi ve o yanıtı o şekilde ifade eden şey benim hislerimdi. Brahmanlar, Süleyman ve Schopenhauer tarafından kesin olarak ifade edildiği şekliyle yanıt ya belirsizdi, ya da özdeşlikti: 0 eşittir 0, var oluş eşittir hiçlik. Bu şekilde felsefi bilgi hiçbir şeyi inkar etmemekle birlikte soruyu kendisinin çözemeyeceği yanıtını vermiş oluyordu. Felsefe için bu sorunun yanıtı belirsizliğini koruyordu.

Bunu anladığım için şunu da anlamıştım ki, akılcı bilgide soru-

ma yanıt bulmam imkansızdı ve akılcı bilginin verdiği yanıt sadece şunu göstermişti: Böyle bir yanıt, ancak soru başka bir şekilde ifade edilirse ve de soruya sonlunun sonsuzla olan ilişkisi dahil edilirse, elde edilebilirdi. Şunu anladım ki, inancın verdiği yanıtlar her ne kadar akıldışı ve gerçek anlamından saptınlmış da olsa, bu yanıtların üstün olan bir yanı vardı. Bu yanıtların getirdiği her çözümde sonlu ile sonsuz arasındaki ilişkiye yer verilmişti. Bu ilişki olmadan bir çözüm olamazdı.

Soruyu her ne şekilde sorduysam aldığım yanıtta bu ilişki vardı. Nasıl yaşamalıyım? - Tanrının kanunlarına göre. Benim yaşamamın ne gibi bir gerçek sonucu olacak? Sonsuz ıstırap ya da sonsuz mutluluk. Yaşamın, ölümün yok edemeyeceği nasıl bir anlamı var? - Sonsuz Tanrıyla birleşmek: Cennet.

Böylelikle, bana tek bilgi türü gibi gelmiş olan akılcı bilginin yanı sıra yaşayan bütün insanların bir başka, akıl dışı bilgiye -yaşamayı mümkün kılan o şeye, yani inanca- sahip olduğunu kabul etme noktasına geldim. İnanç hala bana eskiden olduğu kadar akıl dışı geliyordu, ama sadece inancın insanlığın var oluş sorusuna yanıt verdiğini ve bunun sonucu olarak da yaşamayı mümkün kıldığını kabul etmekten başka çarem de yoktu. Akla dayalı bilgi beni yaşamın anlamsız olduğunu kabul etme noktasına getirmişti. Hayat akışım durmuştu ve kendimi öldürmek istiyordum. İnsanlığın tamamına baktığımda ise insanların yaşamayı sürdürdüklerini ve yaşamın anlamını bildiklerini söylediklerini görüyordum. Bir de kendime baktım. Geçmişte hayatta bir anlam bulabildiğim sürece ve onu yaşamaya değer kılabilirdiğim sürece yaşamaya devam etmiş olduğumu gördüm.

Tekrar başka ülkelerin insanlarına, kendi çağdaşlarıma ve onların atalarına bakınca da aynı şeyi gördüm. Var oluşun olduğu her yerde, insanoğlu inanmaya başladığı günden beri yaşamı kendisi için yaşanılır kılmıştı ve bu inancın ana hatları her yerde hep aynıydı.

Bu inanç ne olursa olsun, hangi yanıtları verir ve bu yanıtları kim verir, verdiği her bir yanıt insanın fani varlığına acıyan, yoklukların ve ölümün ortadan kaldıramayacağı sonsuz bir anlam katmakta. Bu, ancak yaşamın anlamını ve olanağını inançta bulabileceğimiz demektir. O halde inanç nedir? Şunu anladım ki, inanç sadece "görülme bilgisi" vesaire değildir; bir vahiydir ibaret de değildir (bu, inancın yalnızca bir yönünü tanımlamaktadır), insanın Tanrıyla olan ilişkisi de değildir (insanın inancı Tanrı yoluyla tanımlanması, önce inancı sonra Tanrı'yı tanımlaması gerekir) . İnanç sadece insanın Bir denilen şeyle yaptığı bir anlaşma da değildir (inancın en çok da bu olduğu sanılır). İnanç insanın var oluşunun anlamına ilişkin bilgidir ve ancak bu bilginin sonucunda insan kendi kendisini yok etmeyip yaşamını sürdürebilir. İnanç, var oluşun gücüdür. Bir insan yaşıyorsa bir şeylere inanıyordur. Eğer bir şeyler için yaşamak gerektiğine inanmasaydı, yaşıyor olmazdı. Eğer insan fani olanın aldatıcı doğasını görmüyor ve fark etmiyorsa fani olana inanıyor demektir. Fani olanın aldatıcı doğasını kavrayabiliyorsa sonsuza inanmak zorundadır. Bir inancı olmadan yaşayamaz.

Zihin uğraşı verdiğim bütün o süreci hatırladım ve dehşete kapıldım. Şimdi apaçık anlıyordum ki, bir insanın yaşayabilmesi için ya sonsuzu görmemesi, ya da var oluşun anlamına ilişkin sonlu olan ile sonsuz olanı birleştiren bir açıklamasının olması gerekiyordu. Böyle bir açıklamam eskiden olmuştu, ama fani olana inanmaya devam ettiğim müddetçe bu açıklamaya ihtiyaç duymuyordum ve akıl yoluyla kendi açıklamamın geçerliliğini araştırmaya başladım. Akıl ışığında benim eski açıklamam tamamen paramparça oldu. Ancak bir zaman geldi ki, fani olana inanmayı bıraktım. Sonra bildiklerimden yola çıkarak akılcı temeller üzerine var oluşun anlamını verecek bir açıklama inşa etmeye başladım. Ancak hiçbir şey inşa edemedim. İnsan aklının en iyileriyle birlikte ben de o, sıfır eşittir sıfır, sonucuna vardım ve bu sonuca çok şaşırardım. Gerçi bundan başka bir sonuç da çıkamazdı.

Deneysel bilimlerde soruma yanıt aramakla aslında ne yapıyordum? Niçin yaşadığımı öğrenmek istiyordum. Bu amaçla da kendimin dışında kalan her şeyi araştırdım. Açıkça çok şey öğrendim, ama ihtiyacım olan şeyleri değil.

Felsefi bilgide yanıt aramakla ne yapıyordum? Benimle aynı durumda olmuş olan kişilerin düşüncelerini inceliyordum, ama "Niçin yaşıyorum?" sorusuna yanıt bulamıyordum. Şurası açıktı ki kendi bildiğim şeyden başka hiçbir şey öğrenemiyordum. Kendi bildiğim de, hiçbir şeyin bilinemeyeceğiydi.

Kimim ben? Sonsuzun bir parçası. İşte bütün sorun bu iki sözcükte yatıyordu.

İnsanlığın bu soruyu kendisine sadece dün sormuş olması mümkün müydü? Benden önce herhangi birisinin kendisine bu kadar basit olan, her zeki çocuğun dilinin ucuna geliverecek o soruyu sormuş olması mümkün değil miydi?

Şurası kesin ki bu soru insanoğlunun var oluşundan bu yana sorulagelmıştır ve doğaldır ki insanlık var olalı beri sonluyu sonluyla ve de sonsuzu sonsuzla karşılaştırmak aynı derecede yetersiz sonuç vermiştir. İnsanlığın var oluşundan beri de sonlu olanın sonsuz olanla ilişkisi araştırıla ve dile getirile gelmiştir.

Sonlu olanın sonsuza uyarlandığı ve var oluşa ilişkin bir anlamın keşfedildiği bütün bu kavramları -Tanrı kavramı, irade kavramı ve iyilik kavramını- mantıksal incelemeye tabi tutarız. Ve bütün bu kavramlar da aklın eleştirilerine direnmekte başarısız olurlar.

Eğer bu, bu kadar korkunç olmasaydı, bizlerin büyük bir gurur ve tatmin duygusuyla çocuklar gibi, bir saati önce parçalarına ayırıp, içinden yaylarını çıkarıp, ondan bir oyuncak yapıp, sonra da saatin çalışmamasına şaşırmanın gülünç bir durum olabilirdi.

Sonlu ile sonsuz arasındaki çelişkinin çözümü ile var oluş sorusuna verilecek ve yaşamı yaşanılır kılacak olan o yanıt gerekli ve

değerli bir yanıttır. Bu, her yerde, her zaman ve bütün insanlar arasında rastladığımız tek çözümdür: insanın var oluşunun izini yitirdiğimiz zamanlardan gelen bir çözüm; öylesine zor bir çözüm ki bir benzerini asla oluşturamayacağımız bir çözüm. Ve bu çözümü bizler tasasızca yok etmekte ve hepimizin doğasında olan ve bir cevap da bulamadığımız o aynı soruyu sormaya devam etmekteyiz.

Sonsuz bir Tann kavramı, ruhun Tannsallığı kavramı, insanın Tann'yla olan ilişkisi, ruhun birliği ve varlığı, insandaki ahlaki iyilik ve kötülük düşüncesi; bütün bunlar insan düşüncesinin gizli sonsuzluğunda özlüce belirtilen kavramlardır. Bu kavramlar, onlar olmaksızın ne yaşamın ne de benim kendimin var olması mümkün olmayan kavramlardır. Ne var ki, ben bu bütün insanlığın emeğini reddederek, onu kendim yeni baştan, kendi tarzımda oluşturmak istiyordum.

O zamanlar böyle düşünmüyordum, ama bu fikirlerin tohumları çoktan içimde yer etmişti. tın olarak şunu anlamıştım ki, Schopenhauer ve Süleyman ile birlikte, bütün bilgeliğimize rağmen, içinde bulunduğum konum aptalca bir konumdu. Yaşamın kötülükten ibaret olduğunu görmekte ve yaşamaya devam etmekteydik. Bu açıkça aptallıktı, çünkü eğer hayat anlamsızsa ve ben de madem mantıklı olanı o kadar seviyor idiysem, bu durumda yaşama son verilmesi gerekirdi ve o zaman da kimse bunun yarılış olduğunu söyleyemezdi, ikinci olarak şunu anladım ki, insanın bütün muhakemesi boşta dönen bir pinyon çarkı gibi bir kısır döngüye sapıyordu. Ne kadar çok ve ne kadar iyi akıl yürütürsek yürütelim o soruya bir cevap bulamayız. Sıfır her zaman sıfıra eşit olacaktır ve bu yüzden tuttuğumuz yol büyük ihtimalle yanlıştır. Üçüncü olarak ise şunu anlamaya başladım ki, inancın verdiği yanıtlarda en derin insani bilgelik saklıydı ve benim bu yanıtları aklı dayanak göstererek reddetmeye hiç hakkım yoktu, var oluş sorusuna karşılık olan yanıtlar bunlardı .

X

Bunu anlamıştım, ama bunu anlamış olmak işimi hiç de kolaylaştırmadı, Şimdi herhangi bir inancı kabul etmeye hazırdım, yeter ki benden akli doğrudan inkar etmemi istemesin, ki bu yanlış olurdu. Ben de Budizm'i ve İslam'ı kitaplardan inceledim. En çok da Hıristiyanlığı gerek kitaplardan gerekse de etrafırdaki insanlardan inceledim.

Doğaldır ki ilk olarak çevremdeki dindar ve aynı zamanda eğitilmiş olan insanlara; kilise ilahiyatçılarına, keşişlere, en son görüşleri savunan ilahiyatçılara ve hatta insanlığın günahlardan ve Cehennem azabından Hz. İsa'nın kefaretiyle kurtulabileceğini söyleyen bazı Protestan kiliselerine yöneldim.

Bu inanarların peşlerini bırakmadım ve onlara inançları ile yaşamın arılamına ilişkin arılayışlarıyla ilgili olarak sorular sordum.

Ancak mümkün olan tüm ödünleri verdiğim ve her türlü fikir ayrılığında kaçındığım halde bu insanların inançlarını kabul etmem mümkün olmadı. Şunu gördüm ki, onların inançları olarak dile getirdikleri şeyler var oluşun anlamını açıklamıyor, daha da

içinden çıkılmaz bir hale getiriyordu. tnançlanmn benim var oluşa ilişkin soruma yanıt vermediğini kendileri de kabul ediyorlardı. Beni inanca yönelten şey o varoluş sorusuydu ve bu soru şimdi bir takım başka sebeplerden bana uzak geliyordu.

Bu insanlarla olan konuşmalarında sıkça yaşadığım o umut duygusundan sonra tekrar eski ümitsiz durumuma dönmek korkusuyla acı çektiğimi hatırlıyorum.

Bu insanlar bana öğretilerini tam anlamıyla açıkladıkça, onların yanlışları daha açık bir şekilde görüyor ve onların inançlarında var oluşun anlamına yönelik bir açıklama bulma umudumun boş olduğunun farkına varıyordum.

Öğretilerinde pek çok gereksiz ve akıldışı şeyi, bana hep yakın gelmiş olan, Hıristiyanlığın hakikatleriyle birleştirmiş olmaları değildi yanlış olan. Beni iten şey bu değildi. Bana itici gelen gerçek bu insanların hayatlanmn benimki gibi olmasıydı; şu farkla ki, yaşadıkları hayat öğretilerinde savundukları ilkelere karşılık gelmiyordu. Apaçık bir şekilde şunu anladım ki, onlar kendilerini kandırmaktaydılar ve benim gibi onlar da hayatta, hayat devam ederken yaşamaktan ve ellerinin tuttuğunu almaktan başka bir anlam bulamıyorlardı. Bunu anlamıştım çünkü eğer kendileri kaybetme, acı çekme ve ölüm korkusunu ortadan kaldıracak o anlamı bulmuş olsalardı, bütün bu şeylerden korkuyor olmazlardı. Ancak bizim çevremizdeki bu inanan insanlar tıpkı benim gibi yeterlilik ve bolluk içerisinde yaşıyorlar; bu yeterlilik ve bolluğu daha da artırmaya ya da korumaya çalışıyorlar; yoksunluktan, acı çekmekten ve ölümden korkuyorlardı. Tıpkı ben ve bütün inanmayanlar gibi, arzularım tatmin etmek için yaşıyorlar ve de inanmayanlardan daha kötü olmasa bile en az onlar kadar kötü bir yaşam sürüyorlardı.

Hiçbir görüş beni onların inançlarının doğruluğuna ikna edemezdi. Sadece, hayatta bana korkunç gelen şeyleri -yoksulluğu, hastalığı ve ölümü- onların kendileri için korkunç olmaktan çıka-

ran bir anlam bulduklarının göstergesi olan eylemler beni buna ikna edebilirdi. Bu tür eylemlere ise bizim çevremizdeki pek çok inanan arasında rastlamıyordum. Tam tersine bu türden eylemleri bizim çevremiz içerisindeki en inançsız insanların gerçekleştirdiklerini görüyordum, sözde inananların değil.

Bu insanların itikatlarının benim aradığımı inanç olmadığını ve inandıkları şeyin gerçek bir inanç olmayıp hayattan Epikürcü bir yaklaşımla bir teselli bulmak olduğunu anladım.

Şunu anladım ki, bu inanç ölüm yatağındaki tövbekar Süleyman için bir teselli değilse bile, bir oyalama vazifesi görse de; kendilerinden başkalarının emeklerini çar çur edip eğlenmeleri değil de, yaşamı yaratılacak beklenen insanlığın o büyük çoğunluğuna hizmet edemez.

Bütün o insanların yaşayabilmeleri ve hayata bir anlam atfederek yaşamaya devam edebilmeleri için onların, o milyarlarca insanın inanca dair farklı ve gerçek bir bilgilerinin olması gerekir.

Gerçekten de, beni inancın varlığına ikna eden şey ben, Süleyman ve Schopenhauer'un kendimizi öldürmemiş olmamız değil, o milyarlarca insanın geçmişte yaşamış ve bugün de yaşamakta oldukları ve bizleri var oluşlarının dalgasında taşımış oldukları gerçeğiydi.

Ben de fakir, basit ve cahil halkın arasındaki inananlara -hacılara, keşişlere, tarikatçılara ve köylülere- yaklaşmaya başladım. Bu insanların inancı da bizim çevremizdeki yalancı inananların ikrar ettikleri aynı Hıristiyan inancıydı. Onların arasında da Hıristiyanlık gerçeklerine kanşmış pek çok batıl inanişe rastladım. Ama şu farkla ki, bizim çevremizdeki inananların batıl inanışları kendileri için oldukça gereksiz ve yaşadıkları hayata uygun düşmez, sadece bir tür Epikürcü aldatmacadan ibaretken; işçi kitlelerinin arasındaki inananların batıl inançları yaşamlarıyla öylesine bir uygunluk gösteriyordu ki, onları hayatlarının kaçınılmaz bir parçası olan

bu batıl inançlar olmaksızın hayal etmek imkansızdı. Bizim çevremizdeki inananların bütün hayatları inançlarıyla bir çelişki içerisindedeyken, işçi-halktan inananların bütün hayatları inançlarının kendilerine verdiği o var oluşun anlamının bir doğrulamasıydı. Ben de bu insanların yaşamlarını ve inançlarını daha derinliğine araştırmaya başladım; bu konu üzerinde ne kadar düşündüysem, bu insanların kendileri için zorunluluk olan, tek başına hayatlarına bir anlam veren ve yaşamı onlar için olanaklı kılan gerçek bir inançları olduğuna o kadar ikna oldum.

Kendi çevremizde -inarımadan yaşamanın mümkün olduğu ve ancak bin kişiden bir kişinin kendisinin inançlı biri olduğunu kabul ettiği o çevremizde- gördüklerimin tersine bu insanların arasında inanmayanlar neredeyse binde birdi. Bütün yaşamın aylaklık, eğlence ve tatminsizlik içerisinde geçtiği o kendi camiamızda gördüklerimin tersine, bu insanların bütün hayatlarının ağır işlerde geçtiğini ve bu insanların hayattan memnun olduklarını gördüm. Bizim çevremizdeki insanların kadere karşı çıkışları ve çekilen yoksunluklar ve acılar yüzünden kaderden yakınmalarının tam zıddı olarak bu insanlar hastalıkları ve acıları şaşırmadan, karşı koymadan ve başa gelen her işte bir hayır olduğuna dair dingin ve sarsılmaz bir inançla kabulleniyorlardı.

Bilgeliği arttıkça yaşamın anlamını daha az anlayabilen, acı çekiyor ve ölüyor oluşumuz gerçeğinde kötü bir istihza bulan bizlerin tersine, bu insanlar yaşamaya ve acı çekmeye devam ediyorlar, ölüme ve acıya sükunetle, pek çok durumda da memnuniyetle yaklaşıyorlardı. Sükunet içerisinde, dehşet ve çaresizlikten uzak bir ölümün bizim çevremizde çok nadir rastlanan bir istisna olmasının tersine kederli, isyankar ve mutsuz bir ölüm bu insanlar arasında en nadir rastlanan istisnalardandı. Bizim ve Süleyman için yaşamın tek iyi tarafı olan bütün o şeylerden yoksun, ancak gene de mutlulukların en büyüğünü tatmakta olan *böyle* insanlar büyük bir çoğunluğu oluşturuyordu .

Etrafıma daha geniş bir açıdan bakmaya başladım. Geçmişteki ve günümüzdeki bu muazzam insan kitlesinin yaşamları üzerinde düşündüm. Bu şekilde, hayatın anlamını kavrayan, yaşama ve ölme becerisine sahip iki, üç ya da onlarca değil; yüzlerce, binlerce, milyonlarca insan gördüm. Hepsi de tarzları, zekaları, eğitimleri, toplumsal konumları sonsuz farklılık arz etse de- aynı şekilde, benim cehaletimin tam tersi olarak, yaşamın ve ölümün anlamını biliyor, sükunet içerisinde işlerini yapıyor, yoksunluklara ve acılara göğüs geriyor, yaşamayı sürdürüyor ve ölümden hiçliğin değil, bir hayvan olduğunu görerek can veriyorlardı.

Bu insanları sevmeyi öğrendim. Onların hayatlarını, haklarında bir şeyler okuduğum ve işittiğim, halen yaşamakta ya da geçmişte ölmüş olanların hayatlarını daha yakından tanıdıkça, onları daha çok sevdim ve yaşamak benim için kolaylaştı. İki yıl kadar bu şekilde devam ettim ve bende, nice bir olgunlaşan ve umudunu hep içimde taşıdığım bir değişim gerçekleşti. Bu değişim öyle bir şekilde gerçekleşti ki, bizim zengin ve eğitilmiş camiamızın hayat tarzı bende sadece tiksinti uyandırmakla kalmadı, gözümdeki bütün anlamını da yitirdi. Bütün yapıp ettiklerimiz, tartışmalarımız, bilim ve sanat gözümü bir başka şekilde gözükmeye başladı. Anladım ki, bu yaşam biçimi bir zevk düşkünlüğünden ibaretti ve böyle bir yaşamda bir anlam bulmak imkansızdı. Öte yandan, bütün o alını teri döken insanların, yaşamı var eden bütün o insanlığın hayatının gerçek anlamını kavramıştım. Anlıyordum ki, işte "bu" hayatın kendisiydi ve böyle bir hayata atfedilen anlam doğru anlamdı. Ben de bu anlamı kabul ettim.

XI

Inançlarıyla çelişkili hayatlar süren insanlarca dile getirildiğinde bu inançların beni nasıl ittiğini ve bana nasıl anlamsız geldiğini ve de inançlarına uygun yaşayan insanları gördüğümde bu aynı inançların bana nasıl cazip ve mantıklı geldiğini hatırladıkça, o zamanlar bu inançları niçin reddettiğimi ve anlamsız bulduğumu, şimdiyse niçin kabul ettiğimi ve çok anlamlı bulduğumu anlıyordum. Hata yaptığımı ve niçin hata yaptığımı anladım. Hatayı daha çok, yarılış düşündüğüm için değil, kötü bir yaşam sürdüğüm için yapmıştım. Anladım ki, benden gerçeği gizleyen şey düşünce akışımındaki bir hata olmaktan çok hayatımı içinde geçirdiğim, isteklerin Epikürcü yoldan tatmininden oluşan o istisnai şartlardı. Anladım ki, hayatımın ne olduğuna dair sorduğum soru ve verdiğim cevap - kötülük - gayet doğrudu. Tek hata, cevabın sadece benim hayatımla ilgili olmasıydı, oysa ben onu hayatın geneliyle ilişkilendirmiştim. Kendi kendime yaşamımın neden ibaret olduğunu soruyordum ve şu cevabı alıyordum: Bir kötülük ve saçmalıktan ibaret. Gerçekten de, kendi hayatım -zevk düşkünlüğünden ibaret olan o hayat- anlamsızdı ve kötüydü, bu yüzden de "Hayat kötülük ve saçmalıktan ibarettir" yanıtı sadece be-

nim kendi hayatımla ilgiliydi, bütün insanlığın var oluşuyla ilişkili değildi.

Sonradan incil'de rastladığım şu gerçeği idrak ettim: « ... insanlar ışıktansa karanlığı daha çok severler, çünkü yapıp ettikleri şeyler fena şeylerdir. O ki kötülük yapar, ışıktan nefret eder ve yapıp ettikleri için azar işiteceği korkusuyla ışığa gelmez." Şunu anladım ki, var oluşun ne anlama geldiğini kavrayabilmek için ilk önce yaşam anlamsız ve kötü olmamalıydı, ancak bu şekilde onu akıl yoluyla açıklayabilirdik.

Böylesi apaçık bir hakikatın çevresinde neden bu kadar uzun bir süre dolanıp durduğumu ve kişinin eğer insanlığın var oluşundan söz edecekse, durup düşünmesi ve yaşamın bir takım parazitlerinden değil de, varoluşun kendisinden söz etmesi gerektiğini anlamıştım. Bu gerçek her zaman için iki kere ikinin dört ettiği kadar doğrudu, ama ben bu gerçeği kabul etmemiştim, çünkü iki kere ikinin dört ettiğini kabul etmem demek, kendimin de kötü biri olduğunu kabul etmem demektir. Kendimin iyi biri olduğunu düşünmem benim için iki kere ikinin dört etmesinden daha önemli ve vazgeçilmez bir şeydi. Güzel insanları sevmeye başlamıştım, kendimden nefret ediyor ve gerçeği itiraf ediyordum. Artık benim için her şeyapaçıkta.

Ya, bütün hayatını insanlara işkence yapmak ve insanların kafalarını uçurmakla geçiren bir cellat, ya da içinde hacetini giderdiği karanlık odadan çıkmamaya yeminli, eğer çıkarsa kafasında öleceğini kuran umutsuz bir ayyaş, ya da deli kendisine "Hayatın anlamı nedir?" diye soracak olsa şurası kesindir ki, bu soruya yaşamın en büyük kötülük olduğundan başka verecek yanıtı olamaz. Bu deli adamın vereceği yanıt tamamen doğru olur, ancak bu yanıt yalnızca kendisini bağlar.

Peki ya ben böyle bir deli isem? Ya zengin ve çok boş vakti olan bizler böyle delilersek? Anladım ki bizler gerçekten böyle delileriz. En azından ben kendi adıma kesinlikle öyle bir deliydim.

Gerçekten de, bir kuş uçabilecek, yiyecek toplayabilecek ve yuva inşa edebilecek şekilde yaratılmıştır; bir kuşun bunları yaptığını gördüğümde onun mutluluğundan ben de mutluluk dırıyorum. Bir keçi, bir yaban tavşanı ve bir kurt da kendilerini besleyecek, yavrulayacak ve ailelerine bakacak şekilde yaratılmışlardır; ben de onların bunları yaptığını gördüğümde, onların mutlu olduğunu ve var oluşlarının akla uygun olduğunu kesin olarak bilirim. O halde bir insanın yapması gereken şey nedir? Bir insan da aynı şekilde hayvanların yaptığı gibi kendi var oluşunu üretmelidir; şu farkla ki, bunu tek başına yaparsa yok olup gidecektir; bunu kendisi için değil, tüm insanlık için yapmalıdır. Bunu yaptığında şuna kesin olarak kaniyim ki, o mutlu bir insandır ve var oluşu akla uygundur.

Peki ya ben hayatımın o sorumluluk gerektiren otuz yılı boyunca ne yapmışım? Bütün var oluşu desteklemek şöyle dursun, kendim için bile o var oluşu yaratamamışım. Bir parazit gibi yaşıyor ve kendime "Yaşamamın faydası ne?" diye sorduğumda "Bir faydası yok" yanıtını alıyordum. Şayet insan var oluşunun anlamı bu var oluşu desteklemekte yatıyorsa, otuz yıldır kendimdeki ve başkalarındaki var oluşu yok etmekle meşgul olan ben, yaşamımın anlamsız ve kötü olduğundan başka bir yanı ta nasıl ulaşabilirdim? .. Yaşamım hem anlamsız hem de kötü bir yaşamdı.

Yeryüzünün var oluşu birisinin iradesi sayesinde süregelmektedir - birisi tüm yeryüzünün ve bizlerin var oluşuyla amacını gerçekleştirmektedir. Bu iradenin anlamını kavramayı umabilmesi için, kişinin ilk önce kendisinden istenenleri yerine getirerek, bu iradeyi gerçekleştirmesi gerekir. Ancak eğer benden istenen şeyi yapmayacak olursam, benden neyin istendiğini asla anlayamayacağım gibi, hepimizden ve bütün evrenden de ne istendiğini anlayamam.

Eğer çıplak, aç bir dilenci sokaklardan alınır da güzel bir kuruma ait bir binaya getirilir, orada kendisine yiyecek içecek verilir ve

bir kolu aşağı yukarı hareket ettirmekle yükümlü kılınırsa, açıktır ki, niçin sokaklardan alınıp getirildiğini, kolu niçin hareket ettirmesi gerektiğini, ya da o kurumun tamamen mantıklı bir düzene sahip olup olmadığını sorgulamadan önce, dilenci ilk olarak o kolu hareket ettirmelidir. O kolu hareket ettirirse kolun bir pompayı çalıştırdığını, pompanın su çektiğini ve o suyun bahçedeki tarhları suladığını görecektir. Sonra o dilenci pompa istasyonundan alınıp meyve toplayacağı ve efendisinin cennetine gireceği bir başka yere götürülecektir. Aşağı işlerden daha yüksek işlere terfi ederek kurumun düzenini gitgide daha iyi anlayacak ve bu düzen içinde yer aldığı sürece niçin orada oldugunu sorgulamayacak ve efendisine asla serzenişte bulunmayacaktır.

Demek oluyor ki, O'nun isteğini yerine getirenler, bizim "sığır" diye nitelendirdiğimiz o basit, cahil, emekçi halk efendisine şikayette bulunmuyor. Ama biz bilgeler efendinin yemeğini yiyip onun bizden istediklerini yapmıyoruz da onun yerine bir daire etrafına oturmuş şunu tartışıyoruz: "Bu kolu ne diye hareket ettirmek lazım? Bu aptalca bir şey değil mi?" Bu şekilde bir karara vanyoruz. Efendinin aptal olduğuna, ya da var olmadığına ve kendimizin bilge olduğuna karar veriyoruz. Bunun şu sakıncası oluyor:

Hiçbir işe yaramadığımızı ve bir şekilde yaşamlarımıza son vermemiz gerektiğini düşünüyoruz.

XII

Akla dayalı bilgi alanındaki hatanın farkına varmış olmam kendimi boş düşüncelerin ayartıcılığından kurtarmamı sağladı. Gerçeğin bilgisinin ancak yaşayarak edinilebileceği inancı yaşadığım hayatın doğru bir hayat olup olmadığını sorgulamama yol açtı. Günaha sapmaktan beni yalnızca şu gerçek korudu: Seçkin tutumumdan kopmayı, sade emekçi insanların gerçek yaşamlarını görmeyi ve sadece bunun gerçek var oluş olduğunu anlamayı başarmıştım. Anlamıştım ki, hayatı ve anlamını kavramak istiyorsam, bir parazitin hayatını yaşamamalıyım. Gerçek bir hayat yaşamalıyım ve bu yaşamın - gerçek insanlıkla birlikte ve o var oluşa kendimi de katarak - geçerliliğini doğrulamalıyım.

O dönemde bunları yaşıyordum. O bütün yıl boyunca kendimde neredeyse her an, bir ilmik ya da kurşunla her şeye son verip vermemeyi sorguladım. Bütün o zaman zarfında, sözünü ettiğim düşünce ve gözlem süreciyle birlikte, kalbim acı bir duygunun eziyeti altındaydı. Bu duyguyu Tamıyı arayış olarak betimleyebiliyordum sadece.

Diyebiliyorum ki, o Tanrı arayışı bir akıl yürütüşten çok bir his-

ti, çünkü bu arayış benim düşünce zincirimden yola çıkarak ilerleyen bir arayış değil -aslında bu arayış düşüncelerime tam da ters bir yönde ilerliyordu- yüreğimden yola çıkan bir arayıştı. Bu bir tür korku, öksüzlük, yabancı bir ülkede tek başına kalmışlık ve de birilerinden bir yardım beklentisi hissiydi.

Gerçi Tanrı'nın varlığının kanıtlanamayacağına gayet ikna olmuş durumdaydım (Kant böyle bir şeyin kanıtlanamayacağını göstermişti ve ben de onu çok iyi anlamıştım), ancak gene de Tanrı'yı arıyor, bulmayı umuyor ve eski bir alışkanlıkla, aradığım ama bulamadığım o şeye dua ediyordum. Kant'ın ve Schopenhauer'un bir Tanrı'nın var olduğunu kanıtlamanın imkansızlığına yönelik iddialarını zihnimde tekrar gözden geçiriyor, bu iddianın geçerliliğini sorguluyor ve iddiayı çürütüyordum. Sebep, diyordum kendi kendime, zaman ve uzay gibi bir düşünce kategorisi değildir. Eğer ben varsam bunun bir sebebi ve o sebebin de başka sebepleri olmak zorundadır. Her şeyin ilk sebebi ise insanların "Tanrı" dedikleri şeydir. Bu düşünce üzerinde bir süre durdum ve bütün varlığımla o sebebin varlığının ayırına varmaya çalıştım. Beni var eden bir gücün olduğunu kabul eder etmez de yaşamaya devam edebileceğimi hissettim. Ama kendime şunu sordum: "Bu sebep, bu güç nedir? Onu kafamda nasıl canlandırmalıyım? Benim Tanrı dediğim o şeyle ilgim nedir?" Sadece bildik yanıtlar aklıma geldi: "O yaratan ve esirgeyendir." Bu cevap beni tatmin etmedi ve içimde var oluşum için gerekli olan bir şeyleri yitiriyor olduğumu hissettim. Dehşete kapıldım ve kendisini aradığım O'na bana yardım etmesi için dua ettim. Ancak ben ne kadar dua ettiysem, O'nun beni işitmediğini ve çağırımı kimsenin muhatap almadığını o kadar iyi anladım. Ve yüreğimde Tanrı'nın olmadığına dair bir ümitsizlikle şöyle dedim: "Tanrım bana merhamet et, beni koru! Tanrım bana bilmediğimi öğret!" Ne var ki, hiç kimse bana merhamet etmedi. Hayatımın bir durma noktasına geldiğini hissediyordum.

Ancak çeşitli açılardan, tekrar ve tekrar, yeryüzüne herhangi bir sebep ya da anlam olmaksızın gelmiş olamayacağım sonucuna varıyordum. Kendimi hissettiğim gibi, yuvasından aşağı düşmüş, tüyleri bitmemiş bir yavru kuş olamazdım. Öyle olsa bile, çimenlerin üzerinde sırt üstü yatmış ağlıyorum, çünkü bir annenin beni dünyaya getirdiğini, yumurtadan çıkardığını, ısıttığını, beslediğini ve sevdiğini biliyorum. Peki o nerede, o anne? Eğer terk edildiysem, beni kim terk etti? Beni birisinin sevgiyle bu dünyaya getirdiği gerçeğini kendimden gizleyemem. O birisi kimdi? Gene "Tanrı" mı? O, benim arayışımı, caresizliğimi ve mücadelemi biliyor ve görüyor.

"O var" dedim kendime. Bu gerçeği bir anlığına kabul etmemle birlikte derhal yükselen var oluşu ve var oluşun olanaklarıyla mutluluğunu içimde hissettim. Ancak gene bir Tanrı'mn var olduğunu kabulden yola çıkarak O'nunla olan ilişkiyi araştırmaya koyuldum. Gene "o" Tanrı'yı zihnimde canlandırmaya çalıştım ve gene "o" Tanrı evrenden ve benden koparak bir buz kütlesi gibi gözlerimin önünde eridi gitti de O'ndan geriye hiçbir şey kalmadı. Gene içimdeki o varlık pınarı kurudu da ben ümitsizliğe kapıldım ve kendimi öldürmekten başka çarem olmadığını düşündüm. İşin en kötü tarafı da kendimi öldüremeyeceğimi hissediyor olmamdı.

Bu duruma iki ya da üç kez değil, onlarca, yüzlerce kez geldim. Önce bir mutluluk ve canlılık, sonrasında ise yaşamamın imkansız olduğunu bilmemden kaynaklanan bir ümitsizlik hissediyordum.

Hatırlıyorum, bahar yeni gelmişti; ormanda tek başıyordum ve ormandaki sesleri dinliyordum. Son üç yılda sürekli olarak yaptığım gibi gene hep aynı şeye kulak kabartıyor, hep aynı şeyi düşünüyordum. Gene Tanrı'yı arıyordum.

"Pekala, Tanrı yok!" dedim kendime, "Benim hayal gücümün eseri değil de, benim tüm var oluşum kadar gerçek olan öyle bir şey yok. O yok. Hiçbir mucize de O'nun var olduğunu ispat ede-

mez, Çünkü mucizeler benim hayal gücümün ürünleridir, gerçek değillerdir. "

"Peki ya bendeki Tanrı algısı, yani arayışında olduğum O'na ilişkin bende var olan algı?" diye sordum kendime, "Peki ya bu algı nereden geldi?" Bu düşünceyle birlikte içimde gene mutluluk dalgaları kabardı. Etrafımdaki her şey bir hayat buldu ve arılam kazandı. Ne var ki mutluluğum uzun sürmedi. Zihnim mesaisine devam ediyordu.

"Tanrı'ya ilişkin olan algı Tanrının kendisi değildir." dedim kendi kendime. "Algı benim içimde olup biten bir şey. Tanrı algısı kendi içimde uyandırabileceğim ya da uyandırmaktan kaçınabileceğim bir şey. Benim aradığım bu değil. Ben onsuz var oluşun olmayacağı şeyi arıyorum." Etrafımda ve içimde ne varsa, gene yok olmaya başladı ve ben tekrar kendimi öldürme arzusu duydum.

Ancak sonra dikkatimi kendime, içimde olan bitenlere çevirdim ve hayatın içimde durma noktasına gelip gelip tekrar bir canlılık kazandığı o yüzlerce an geldi aklıma.

Sadece Tanrı'ya inandığım anlarda yaşamış olduğumu hatırladım. Bu, geçmişte nasılsa, bugün de öyleydi. Yaşamak için Tanrı'nın varlığının farkında olmaya ihtiyaç duyuyordum. Onu unutmaya, ya da onu inkar etmeye göreyim; ölüyordum,

Bu canlanma ve ölme de neyin nesi? Tanrı'nın varlığına olan inancımı yitirdiğimde yaşamıyorum. Şayet Onu bulmaya yönelik içimde bir umut kııntısı olmasaydı kendimi çoktan öldürmüştüm. Sadece O'nu hissettiğimde ve bulmaya çalıştığımda yaşıyor, gerçekten yaşıyorum. "Daha ne arıyorsun?" diye haykırdı içimdeki bir ses. "Bu O. O, onsuz yaşanılmayandır. Yaşamak ve Tanrı'yı bilmek aynı şeylerdir. Tanrı var oluştur."

"Tanrı'yı arayarak yaşadın mı, bir daha Tanrısız yaşayamazsın." Ve her zamankinden daha güçlü bir şekilde, içimdeki ve etrafımdaki her şeyaydınlandı ve bu ışık beni bir daha terk etmedi.

Böylelikle intihar etmekten kurtuldum. Bu değişimin ne zaman ve nasıl gerçekleştiğini söylemem mümkün değil. Nasıl ki içimdeki yaşama gücü fark edilmez ve aşamalı bir şekilde yok olmuş ve ben yaşamayı imkansız bulduğum, akışın durduğu o noktaya gelmişsem, gene o yaşama gücü bana hissedilmez bir şekilde ve yavaş yavaş geri dönmüştü. Tuhaftır ki bana geri gelen yaşama gücü yeni değil, oldukça eski bir güçtü. Beni gençlik günlerimde omuzlayan o eski güç.

tık çocukluk ve gençlik yıllarıma ait ne varsa tam da onlara geri dönmüştüm. O, beni var eden ve benden bazı istekleri olan Iradeye beslediğim inanca dönmüştüm. Yaşamın başlıca ve tek amacının gelişmek, yani o Iradeye uygun yaşamak olduğu düşüncesine dönmüştüm. Ve de o Iradenin tezahürlerini insanlığın en geçmiştten bu yana ortaya koyduklarında bulabileceğim inancına geri dönmüştüm. Yani, Tanrı'ya, ahlaki mükemmelliğe ve yaşamın anlamını ileten bir geleneğe olan inancıma geri döndüm. Bir tek şu farkla ki, o zamanlar bunların hepsini bilinçsizce kabul etmişken, şimdi bunlarsız yaşayamayacağımın farkındaydım.

Başıma gelen şöyle bir şeydi: Beni bir kayığa koymuşlar (ne zaman olduğunu hatırlamıyordum) ve bilmediğim bir sahilden kayığı nehre doğru itirmişlerdi. Bana karşı sahilin istikametini göstererek, alışık olmayan ellerime kürekleri tutuşturup beni tek başıma bırakmışlardı. Küreklere elimden geldiğince asılarak yol alıyordum, ancak nehrin ortalarına doğru ilerledikçe akıntı beni hedefimden daha fazla uzaklaştırıyordu ve benim gibi akıntıyla sürüklenen insanlara daha çok rastlıyordum. Kürek çekmeye devam eden birkaç kişi vardı, ama diğerleri kürek çekmeyi bırakmışlardı. Büyük kayıklar ve ağızına kadar insan dolu devasa tekneler vardı. Bazısı akıntıyla mücadele ediyor, bazısı da ona teslim oluyordu. Daha ileriye gittikçe, akıntıyla nehrin aşağısına doğru sürüklenenleri görüyor ve gideceğim yönü iyiden iyiye şaşırıyordum. Nehrin tam ortasında akıntıyla aşağılara sürüklenen o kayık

ve tekne kalabalığının arasında yönümü iyice kaybettim ve kürekleri bıraktım.

Dört bir yanımda yelkenli kullanan ve kürek çeken insanlar mutluluk ve neşe içerisinde nehir aşağı sürükleniyorlar, beni ve birbirlerini gidilecek başka bir yön olmadığına temin ediyorlardı. Ben de onlara inandım ve onlarla birlikte sürüklendim. O kadar uzaklara sürüklendim ki, nehrin beni paramparça edecek olan en akıntılı yerlerinin kükremesini duyabiliyor ve bu akıntı yerlerinde paramparça olan kayıkları görebiliyordum. Kendimi toparladım. Çok uzun zaman başıma neyin geldiğini anlayamamıştım. Önümde yok oluştan başka hiçbir şey göremiyordum ve ben dehşete kapıldığım bu yok oluşa doğru hızla ilerliyordum. Etrafta güvende olabileceğim hiçbir yer göremiyordum ve ne yapacağımı bilemiyordum. Arkama baktığımda akıntıda durmaksızın ve şiddetle sürüklenen sayısız kayık gördüm. Aklıma o sahil, kürekler ve gideceğim yön geldi; akıntıya karşı ve o sahile doğru kürek çekmeye başladım.

O sahil Tanrı'ydı. Gitmem gereken o yön gelenektir; kürekler ise sahile doğru ilerleyebilmem ve Tanrı'yla bir olabilmem için bana verilen özgürlüktü, Böylece, yaşama gücüm yenilenmişti ve ben de yeniden yaşamaya başlamıştım .

Xiii

Bizim camiamızın yaşayış tarzına yüz çevirmiştim. Şunu kabul ediyordum ki, bizimkisi hayatın kendisi değil bir taklidiydi. içinde yaşadığımız bolluk koşulları bizi yaşamı anlama olanaklarından ve de yaşamı anlamak için yaşamın asalakları olan bizlerinki gibi istisna hayatları değil, yaşamı üreten o basit, emekçi halkın hayatlarını ve onların hayata verdikleri anlamı kavramam gerektiğini anlama olanaklarından da yoksun bırakıyordu. Benim çevremdeki en basit emekçi insanlar Rus halkıydı. Ben de yüzümü onlardan ve onların hayata verdikleri anlamdan tarafa döndüm. Bu anlam, eğer sözcüklere dökülecek olursa, şöyleydi: Her insan yeryüzüne Tanrı'nın iradesiyle gelmiştir. Tanrı da insanı öyle bir şekilde yaratmıştır ki, insan kendi ruhunun mahvına ya da kurtuluşuna sebep olabilir. insanın hayattaki görevi ruhunu kurtarmaktır ve bunu yapabilmesi için de "dindar" bir hayat sürmesi gerekir, "dindar" bir hayat sürebilmesi için de hayatın bütün zevklerini terk etmeli, bir işte alın teri dökmeli, alçakgönüllü olmalı, acı çekmeli ve merhametli olmalıdır.

insanlar bu anlamı kendilerine papazların ilettikleri bütün o inanç öğretisinden ve aralarında süregelen geleneklerden çıkar-

maktadırlar, Bu anlam benim için apaçıkta ve yüreğime yakındı. Ancak benim de içinde yer aldığım, herhangi bir mezhebe mensup olmayan halk arasında yaygın olan inanca yüklenen bu anlama rağmen pek çok şey birbirinden ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmişti. Bu da bana tiksindirici ve açıklanamaz geliyordu; bütün o ayinler, killsede yapılan ibadetler, oruçlar, rölük ve ikonlara duyulan hayranlıklar. İnsanlar bunların birini diğerinden ayıramıyor-

~ du, ben de öyle. Bu insanların inançlarının içeriğini tuhaf karşılamalda birlikte her şeyi olduğu gibi kabul ettim ve onların ibadetlerine katıldım, sabahları ve akşamları diz çöküp dua ettim, oruç tuttum ve Aşai Rabbani ayinine katıldım. ın başta aldım hiçbir şeye karşı direnmedi. Eskiden bana imkansızmış gibi gelen tam da o şeyler bende hiçbir muhalefet duygusu uyandırmadı.

Inançla önceden ve sonradan olan ilişkilerim birbirinden epey farklıydı. Önceleri bana hayatın kendisi anlam dolu gelirdi. Inancın ise kendi önermelerindeki keyfî ısrarı benim gözümde gereksiz, mantıksız ve hayattan kopuk bir şeydi. O zamanlar kendime bu önermelerin ne anlama geldiklerini sorar, hiçbir anlama gelmediklerine kendi kendime ikna olur ve bu önermeleri reddederdim. Şimdiyse tam tersine, öbür türlü, hayatımın hiçbir anlamı olmadığı ve olmayacağı çok iyi biliyordum. Ben artık inanç unsurlarını gereksiz bulmaktan çok uzaktım. Tersine, doğruluğu şüphe götürmez deneyimlerim beni şu inanca sevk etmişti ki, sadece inancın ortaya koyduğu bu önermeler hayata bir anlam veriyordu. Önceleri bu önermelere oldukça gereksiz saçmalıklar olarak bakıyordum; ama şimdi onları anlamasam da bir anlam ifade ettiklerini biliyor ve kendime, bunları öğrenmem ve anlamam gerek, diyordum.

Kendime inancın bilgisinin akıl sahibi olan bütün o insanlık gibi gizemli bir kaynaktan akıp geldiğini söyleyerek düşüncemi kamtlamaya çalışıyordum. O kaynak insan bedeninin ve aldının kökeni olan Tanrı'dır. Bedenim bana Tanrı'dan geldiğine göre aldım

ve yaşamı algılayış biçimim de O'ndan geldi. Dolayısıyla bu, yaşamı anlayış biçiminin çeşitli gelişim aşamalarında bir hata olamaz. Bütün o insanların samimi olarak inandıkları şey doğru olmak zorunda; o şey değişik şekillerde dile getiriliyor olabilir, ama bir yalan olamaz. Bu yüzden bu bana bir yalanmış gibi geliyorsa, bu sadece onu anlamadığım içindir. Dahası, dedim kendime, her inancın özünü, yaşama, ölümün ortadan kaldıramayacağı bir anlam yüklemek oluşturur. Doğaldır ki, bir inancın lüks içinde ölmek üzere olan bir kralın, aşın çalıştırılarak kendisine eziyet edilen eski bir kölenin, mantığını henüz kullanmasını beceremeyen bir çocuğun, yaşlı bilge bir adamın, yarım akıllı yaşlı bir kadının, genç ve mutlu evli bir kadının, arzularının pençesinde kıvranan bir gencin, değişik yaşam ve eğitim koşullarından gelen her türlü insanın sorusuna, var oluşa ilişkin o ezeli soruya - "Ben niçin yaşıyorum ve yaşamımın sonucunda ne olacak?" - vereceği tek bir yanıt da olsa, ya da yanıt özünde tek de olsa, aslında bu yanıtın tezahürleri sonsuz çeşitlilik arz etmek zorundadır. Yanıt ne kadar tek olursa, o kadar doğru ve derin; her insanın eğitimi ve konumuyla bağdaşacak şekilde, amaçlanan ifadesinde doğal olarak daha tuhaf ve deforme gözükecektir.

Ancak benim gözümde dinin törensel alanındaki pek çok şeyin tuhafliğini haklı çıkaran bu sav bana bu hayatın tek büyük meselesinde - dinde - şüpheli gözüken şeyleri yaptırmak için yeterli değildi. Bütün ruhumla bu insanların arasına karışabilecek ve dinlerinin törensel gereklerini yerine getirebilecek bir konumda olmayı istiyordum, ama bunu yapmak elimden gelmiyordu. Böyle yaparsam kendime yalan söylemek ve benim için kutsal olan şeylerle dalga geçmek zorunda kalacağımı düşünüyordum. Ancak bu noktada ilahiyatçı yeni Rus yazarlarımız imdadıma yetişti.

Bu ilahiyatçıların getirdikleri açıklamaya göre inancımızın en temel dogması kilisenin hata yapmazlığıdır. Bu dogmanın kabulü-

nün arkasından kaçınılmaz olarak kilisenin her söylediğinin doğru olması da gelir. Kilise sevginin birleştirdiği gerçek inananlardan oluşan bir cemaat olarak, böyle olduğu için de gerçek bilginin sahibi olarak inancımın temelini oluşturmaya başladı. Kendi kendime tek başına, ayrı bir bireyin ilahi hakikate erişemeyeceğini söylüyordum; bu hakikat sadece sevgiyle bir araya gelmiş insanlardan oluşan bütün bir cemaate ilham edilebilirdi. Gerçeğe ulaşmak için kişi diğerlerinden ayrılmamalıydı; ayrılmamak için de kişi kabul etmeyebileceği şeyleri bile sevmeli ve onlara katlanmalıydı.

Hakikat kendisini sevgide açığa çıkarır. Siz şayet kilisenin törenlerine teslim olmuyorsanız sevgiye aykırı hareket ediyorsunuz demektir; sevgiye aykırı hareket ederekse kendinizi hakikatin farkına varma olanağından yoksun bırakıyorsunuz demektir. O zamanlar bu savdaki safsatayı görmüyordum. Sevgide bir araya gelmenin en büyük sevgiyi değursa da, ızlık Amentüsünde kesin sözlerle ifade edilen o Tanrısal gerçeği bize asla veremeyeceğini göremiyordum. Ayrıca sevginin hakikatin belli bir ifadesini birleşmenin zorunlu koşulu haline getiremeyeceğini de anlamıyordum. O zamanlar bu argümandaki hataları görmüyor, bu yüzden de pek çoğunu anlamadan Ortodoks Kilisesinin bütün ayin ve törenlerini yerine getiriyordum. O sıralar ruhumun var gücüyle bütün argüman ve çelişkilerden uzak durmaya ve karşıma çıkan kilise beyanlarını elimden geldiğince bir mantığa uydurarak açıklamaya çalışıyordum.

Kilisenin ibadetlerini yerine getirirken aklımı alçaltıyor ve bütün insanlığın sahip olduğu geleneğe teslim oluyordum. Atalarımınla bir bütün oluyordum, o çok sevdiğim babam, annem ve büyükanne, büyükbabalarımla. Onlar ve diğer bütün atalarım inanmışlar, yaşamışlar ve beni dünyaya getirmişlerdi. Kendimi o saygı duyduğum sıradan insanların misyonlarıyla da bir bütün haline getiriyordum. Dahası, onların yapıp ettiklerinin kendi içlerinde kötü bir tarafı yoktu ('kötü'yü insanın zevklerinin esiri olması an-

lamında kullanıyorum). Kilise ibadetleri için sabah erken kalktı-
ğında biliyordum ki iyi bir şey yapıyordum; çünkü bedensel raha-
tımdan, aklımdan kaynaklanan kibrimi kırmak uğruna fedakarlık
yapmaktaydım. Atalarım ve çağdaşlarımla tek bir bütün olmak ve
hayatın anlamını bulmak adına. Aşai Rabbani ayinine katılmak için
hazırlanışım, dizlerim üstüne çökerek günlük ibadetlerimi yapışım ve
bütün oruçları tutuşum için de aynısı geçerliydi. Her ne kadar bu
fedakarlıklar küçük şeyler de olsa, bunları iyi bir şeylerin hatırına
yapıyordum. Oruç tutuyor, Aşai Rabbani ayinine katılıyor ve belli
dua saatlerine evde ve kilisede riayet ediyordum.

Kilise ayinleri sırasında her sözcüğe kulak kesiliyor ve yapabil-
diklerime anlam yakışırtırıyordum. Aşai Rabbani ayininde benim için
en önemli olan söz şuydu: "Kilisemizin gelenekleri doğrultusunda
hepimiz birbirimizi sevelim!"

XIV

Benim için o dönem yaşamak için inanmam o kadar gerekliydi ki ilahiyatın çelişkilerini ve belirsizliklerini kendi kendimden bilinçsiz bir şekilde gizliyordum. Ancak bu, ayinlerdeki sözlerin anlamlarını çıkarabilmemin de bir sınırı vardı. İmparator için edilen duadaki belli başlı sözcükler benim için gitgide daha açık bir hal aldıysa da; "Pek mübarek Meryem Anamızı, bütün azizleri, kendimizi ve birbirimizi aklımızdan çıkarmayarak bütün hayatımızı Tann'ya vakfediyoruz." türünden sözlere kendince bazı açıklamalar getirsem de; sürekli Çar'a ve akrabalarına dua edilmesini - ki bunlar düşmanın ayaklanmasının altında hizaya getirilmesiyle ilgili dualardı - (her ne kadar beddua edilen düşmanın "günahın kendisi" olduğu söylene de) kendime, onların şeytanın baştan çıkarmalarına başkalarına göre daha açık, bu yüzden de duaya daha çok ihtiyaçları olduğu şeklinde açıklasam da, bu ve "melek ilahisi", adak ayininin tamamı, ya da "Seçilmiş Savaşçılar" ve saire gibi başka dualar -bütün ayinlerin nereden baksan üçte ikisi- benim için ya tamamen anlaşılmaz kaldılar, ya da zorla onlara bir açıklama getirmek istediğimde, kendimi yalan söylüyormuş gibi hissetme-

me yol açtılar ve Tanrı'yla olan ilişkimi yok ederek beni her türlü inanma olanağından mahrum bıraktılar.

Belli başlı kutsal günlerin kutlanması hakkında da aynı şeyleri hissediyordum. Şebat Gününü hatırlamak, yani bir günü Tanrı'ya adanmak benim anlayamadığım bir şeydi. Ana kutsal gün ise haya-iimde asla canlandıramadığım ve anlayamadığım, İsa'nın Dirilişinin anısına olardı. Bu "Diriliş" sözcüğü haftalık yortuya de adını vermişti.* Ve bu günlerde bana oldukça anlaşılmaz gelen Aşai Rabbani ayini yapılmaktaydı. Noel Yortusu dışında on iki yortunun geri kalanı benim inkar etmemek için düşünmemeye çalıştığım mucizeleri anmak için yapılıyordu: Göğe Yükseliş, Hamsin Yortusu, Ziyaret (Haç Suya Atma) Yortusu, Meryem Ananın Şefaati Yortusu, vesaire. Bu yortuların kutlamalarında benim gözümde olumsuz olan bazı şeylere önem verildiğini hissettiğim için ya kendimi sakinleştirici bir takım açıklamalar yapıyor, ya da aklımı çelen şeyi görmemek için gözlerimi kapatıyordum.

Bunların çoğu da aklıma en olağan ayinlere -ki bunlar en önemlileri kabul ediliyordu- katıldığım anlarda geliyordu. Bunlar vaftiz ve Aşai Rabbani ayinleriydi. Bu ayinlerde anlaşılmaz değil, tamamen anlaşılır olan bir takım törenlere rastlıyordum. Beni doğru yoldan çıkaracağını düşündüğüm şeylerdi bunlar ve bir ikilem içerisinde kalmıştım: ya hakikati ya da o şeyleri reddedecektim.

Aşai Rabbani ayinine yıllar sonra ilk kez katıldığımda hissettiğim o ıstırapı asla tarif edemem. Ayın, günah çıkartma ve dualar benim için oldukça anlaşılır şeylerdi ve içimde yaşamın anlamının bana ifşa edilmekte olduğuna dair mutlu bir farkındalık uyandırıyor. Aşai Rabbani ayinini İsa'nın anısına, günahlardan arınmanın ve İsa'nın öğretisinin tam kabulünün bir göstergesi olarak düzenlenen bir tören olarak açıklıyordum. Şayet bu açıklama yapay bir açıklamaysa de bile ben bunun yapaylığını fark etmiyordum.

* Rusya'da Pazar gününe Diriliş Günü de denmektedir.

Kendimi rahibin -o basit, çekingen, taşralı din adamının- önünde ruhumdaki bütün pislikleri boşaltarak ve günahlarımı itiraf ederek alçaltmaktan ve küçültmekten öyle mutluydum ki; düşüncelerimde ayinlerde okunan duaları yazan pederlerin tevazularının bir parçası olmaktan öylesine mutluydum ki; geçmişte inanmış ve bugün de inanan o bütün insanlıkla bir bütün olmaktan o kadar mutluydum ki, yapmış olduğum açıklamanın yapaylığının farkına varamadım. Ne var ki, sunak kapılarına yaklaşp da rahip benden zorla yutmak üzere olduğum şeyin gerçek et ve kan olduğuna inandığımı söylememi isteyince, yüreğimde bir acı hissettim: bu sadece akılsızca bir uyarı değil, aynı zamanda kendisi besbelli ki inancın ne demek olduğunu hiç anlamamış herhangi biri tarafından yapılan zalimce bir istektir.

Şu an kendime, yapılanın zalimce bir istek olduğunu söyleme iznini veriyorum, ama o an bu şekilde düşünmemiştim. Bu istek bana sadece tarif edilemez bir acı vermişti. Artık gençlikteki, hayattaki her şeyin apaçık olduğunu düşündüğüm o konumda değildim. Inanca gerçekten de gelmişim, çünkü inancın haricinde hiçbir şey, yok oluşun dışında kesinlikle hiçbir şey bulamamıştım. Bu yüzden bu inancı kaldırıp bir kenara atmam imkansızdı ve ben de bu inanca teslim oldum. Ruhumda, dayanmamı sağlayacak bir his bulmuştum. Bu kendimi alçaltına ve tevazu hissiydi. Kendimi alçalttım ve Tanrıya karşı içimde hiçbir öfke uyanmaksızın inanma isteğiyle o eti ve kanı yuttum. Ancak olan olmuştu ve beni neyin beklediğini bildiğimden aynı şeyi ikinci defa yapamazdım ..

Kilisenin ibadetlerini yerine getirmeye ve izlediğim öğretinin gerçeği içerdiğine inanmaya devam ediyordum ki, bana şu an anlayabildiğim, ama o sıralar tuhaf görünen bir şey oldu.

Cahil bir köylünün, bir hacının Tanrı, inanç, hayat ve kurtuluş hakkında söylediklerini dinliyordum ki, inanca dair bir bilgi gözlerimin önüne serildi. O insanlara yaklaştım, hayatla inanç hakkındaki görüşlerini dinledim ve hakikati daha bir idrak ettim.

Sonradan, en sevdiğim kitap olan Kutsal İnsanların Hayatlarını okuduğumda da aynı şeyle karşılaştım. Mucizeleri bir kenara koyacak ve onlara fikirleri açıklayan meseller gözüyle bakacak olursak, bu kitabı okumamla birlikte yaşamın anlamı gözlerimin önüne serildi. Kitapta Büyük Makarius'un hayatı, Buda'nın hayat hikayesi, Aziz John Chrysostom'un sözleri, kuyudaki yolcunun, altın bulan keşişin ve vergi tahsildan Peter'ın hikayeleri vardı. İnançları yüzünden öldürülen, ya da işkence yapılan kişilerin hikayeleri vardı. Bu kişilerin hepsi de ölümün yaşamı dışlamadığını söylüyorlardı. Bir de, kilisenin öğretisi hakkında hiçbir şey bilmedikleri halde, gene de kurtulmuş olan o cahil, aptal İnsanların hikayeleri vardı.

Ancak eğitimli inananlar ile karşılaştınca ya da onların kitaplarını okuyunca, içimde kendimden şüpheye düşme duygusu, tatminsizlik ve kavgacı bir öfke duygusu uyandı ve ben bu insanların söylediklerinin içine ne denli girdiysem, hakikatten o denli uzaklaştığımı ve dipsiz bir uçuruma yaklaştığımı hissettim .

XV

Köylülerin cehaletlerine ve eğitim eksikliklerine o kadar sık imrendiğim oluyordu ki! İnanç ilkelerindeki benim için düpedüz saçmalık olan o ifadeler onlar için yanlış hiçbir şey içermiyordu. Onlar o sözleri kabul edebiliyor ve hakikate - benim inandığım o hakikate - inanabiliyorlardı. Bir tek benim için, o mutsuz adam için, şu açıktı ki, gerçekte yalan en iyi kalite ipliklerle iç içe dokunmuştu ve benim o gerçeği bu şekliyle kabul etmem imkansızdı.

Bu şekilde bir üç yıl kadar yaşadım. tık başlarda, hakikatle çok az ilişkimin olduğu ve sadece benim için apaçık olan şeylerin izini sürdüğüm kiliseye üyeliğimin kabulünden önceki dönemde bu yüzleşmeler bende daha az bir etki yapıyordu. Hiçbir şey anlamadığım zamanlar kendime, "Bu benim hatam, ben günahkanm!" diyordum. Öğrendiğim hakikatlerle dolup taştıkça bu hakikatler iyiden iyiye yaşamımın temelini oluşturmaya, bu yüzleşmeler daha zulmedici ve acı verici olmaya ve anlayamadığım için anlamadıklanmla, insanın kendisine yalan söylemeden anlayamayacakları arasındaki çizgi daha da keskinleşmeye başladı.

Şüphelerime ve acı çekişlerime rağmen hala Ortodoks Kilise-

si'ne sıkı sıkı sanlmaya devam ediyordum. Ancak kafamda yanıtlanması gereken hayati sorular belirmişti ve kilisenin bunlara verdiği yanıtlar -beni yaşatan inancın temellerine tam da ters olacak bir şekilde- beni en sonunda imkansız olan şeye, Ortodoksluktan ayrılmaya zorluyordu. Bu sorular şunlardı: İlk olarak Ortodoks Doğu Kilisesinin diğer kiliselerle - Katoliklerle ve sözde tarikatçılarla olan ilişkisi. O sıralar dine olan ilgin nedeniyle çeşitli inançlara mensup inananlarla - Katolikler, Protestanlar, Raskolnikler, Molokanlar* ve diğerleriyle - temasım oluyordu. Onlar arasında yüksek ahlaklı, tamamen dindar insanlara rastlıyordum. Onlarla kardeş olmak istiyordum. Peki ya ne oldu? Herkesi tek bir inanç ve sevgide birleştirmeyi vaat eden o öğreti - işte tam da o öğreti en iyi temsilcilerinin kişiliğinde bana bütün o insanların bir yalanı yaşadıklarım, onlara yaşama gücü veren şeyin şeytann aldatmacası olduğunu ve mümkün olan tek hakikate sadece bizim sahip olduğumuzu söyledi. Gördüm ki, kendileriyle ayın inancı ikrar etmeyen kimseler Ortodokslar tarafından sapkın olarak nitelendiriliyordu. Ayın şekilde Katolikler ve diğerleri de Ortodoksları sapkın olarak nitelendiriyordu. Ve şunu gördüm ki, Ortodokslar (kendileri bunu gizlemeye çalışsalar da) inançlarını kendileriyle ayın harici semboller ve sözlerle ifade etmeyenlere düşman gözüyle bakıyorlardı. Bu doğal olarak böyleydi, çünkü ilk olarak, sen hatalısın ben doğruyum iddiası, bir insanın bir başka insana söyleyebileceği en zalimce şeydir; İkinci olarak da, çocuklarını ve kardeşlerini seven bir insan onları yanlış bir inanca ayartanlara karşı düşmanlık beslemekten kendini alıkoyamaz. Ve bu düşmanlık insanın dini bilgileriyle doğru orantılı olarak artar. Hakikatin sevgiyle bir araya gelmekte yattığım düşünen ben ise şunu açıkça anladım ki, din bilimin kendisi gerçekte var etmesi gereken şeyi yok etmekteydi.

Bu kusur insanların çeşitli dini inançlara sahip oldukları ülkelerde yaşayan bizim gibi eğitimli insanlar için gün gibi ortadaydı.

• Ayinleri ve törenleri reddeden bir tarikat.

Bu insanlar Katoliklerin Ortodoks Rumlanna ve Protestanlara, Ortodokslann Katolıklere ve Protestanlara, Protestarlarının da bu ikisine hor görme, katıksız bir özgüven ve aşılması imkansız bir düşmanlıkla muamele ettiklerini görmüşlerdi. Benzer bir tutum Raskolnikler, Paşkovitler (Bazı Protestan Rus Kiliseleri), Sallanicılar (Amerikalı Hıristiyan bir tarikat) ve diğer bütün dinlerde de görülmekteydi ve bu günahın apaçık bir şekilde ortaya oluşu ilkin bizi şaşırtmıştı. İnsan kendi kendisine şöyle diyordu: Bunun bu kadar basit olması ve insanların eğer iki görüş birbiriyle çelişiyorsa bu durumda hiçbirinin, inançta olması gereken o tek hakikati içermediğini görmemeleri imkansızdı. Bu noktada başka bir şey, başka bir açıklama olmalıydı. Ben olduğumu düşünüyordum ve o açıklamayı aramaya koyuldum. Bu konuyla ilgili okuyabileceğim her şeyi okudum ve akıl danışabileceğim herkese akıl danıştım. Bana şunun dışında bir açıklama yapmadılar: Sumsky Hafif Süvarileri kendilerini dünyadaki en iyi alayolarak görür ve San Oğlanlar* da kendilerini dünyanın en iyi alayı olarak görür. Her türden farklı inanca mensup en seçkin din adamları bana hakikate kendilerinin sahip olduğuna, diğerlerinin yanlışta olduklarına ve onlar için tek yapabilecekleri şeyin dua etmek olduğuna inandıklarının dışında başka bir şey anlatmadılar. En sıkı tarikatların keşiş başlarına, piskoposlarına, mütevellilerine ve keşişlerine gittim ve sorular sordum. İçlerinden biri dışında hiçbiri bana meseleyi açıklamaya yeltenmedi. O biri bana her şeyi izah etti ve öyle bir şekilde izah etti ki, bir daha hiç kimseye o konu hakkında bir soru sormadım. Benim gibi, inançsızlıktan inanca dönen herkesin (bütün genç neslimiz de böyle bir konumda) ilk karşılaştığı soru şu: Hakikat niçin Lüteriyencilikte ya da Katoliklikte değil de Ortodokslukta olsun? Eğitimli biri köylülerin bilmedikleri şeyi, yani hem Protestanların hem de Katoliklerin aynı ısrarcılıkla tek doğru inancın kendilerinininki olduğunu söylediklerini bilmezlikten gelemez. Her dinin kendi lehine

Bazı Avrupa ülkelerinin ordularındaki süvari ya da mızrakçı sınıfı.

yonttuğu tarihsel kanıtlar yetersizdir. Öğretiyi, dedim, daha yüksek bir bakış açısıyla anlamak ve o yükseklikten de farklılıkların gerçekten inanan birinde olduğu gibi ortadan kalkması mümkün olamaz mı? Raskolniklerle yaptığımız gibi aynı yolu izleyip, o yolda ilerleyemez miyiz? Onlar kendilerinin farklı şekilde bir haça, Tanrı'ya övgüleri dile getiren farklı ilahilere sahip olduklarını ve sunağın önünde farklı bir tören alayı oluşturduklarını vurguluyorlar. Biz de onlara şöyle diyoruz: Sizler İznik Amentüsüne ve yedi önemli ayine inanmaktasınız, bizler de öyle. Buna tutunalım ve diğer meselelerde siz kendi istediğiniz gibi yapın. İncanın zorunlu esaslarını zorunlu olmayanlarının üstüne koyarak onlarla bir araya geldik. Şimdi Katoliklere de şunu söyleyemez miyiz: Sizler şuna, şuna, şuna inanmaktasınız. Asıl olan zaten bunlar. Filyok* maddesi ve papayı da nasıl istiyorsanız öyle yapın. Protestanlara da onlarla en önemli konularda birleşerek aynıymı diyemez miyiz?

Konuştuğum kimse görüşlerime katılmakla beraber, bu tür fikirlerin atalarımızın incasını terk etmek anlamına geleceği için ruhani otoriteleri suçlayıcı nitelikte olacağını, bunun da bir hizip yaratacağını ve ruhani otoritelerin görevinin atalarımızdan miras aldığımız Rum-Rus Ortodoks incasını bütün satlığıyla korumak olduğunu söyledi.

Ben de her şeyi anlamış oldum. Ben bir inanç, bir yaşama gücü arıyorum, onlarsa insanların gözünde bazı insani zorunlulukları yerine getirmenin yollarını arıyorlar. Bu insani işleri yaparken de bunları gene insana özgü bir yoldan yapıyorlar. Ne kadar yanlış yola sapmış olan kardeşleri için duydukları merhametten ve Kadir-i Mutlak'a onlar için dualar etmekten bahsetseler de, insani amaçların gerçekleştirilebilmesi için şiddet kaçınılmazdır. Geçmişte bu böyle olmuştur, bugün bu böyledir ve gelecekte de böyle olacaktır.

Batı *Kilisesiyle* Doğu Kilisesi arasında ihtilafli olan bir madde.

Eğer iki dinden her biri kendisini doğru ve karşısındakini yanlış kabul ederse, bu durumda diğerlerini kendi dinlerine çekmek isteyen insanlar kendi öğretilerini onlara zorla kabul ettirmeye çalışacaklardır. Ve şayet kilisenin deneyimsiz oğullarına yanlış bir öğreti kabul ettirilecek olursa -ki bu hakikatin kendisidir- o takdirde kiliseye o kitapları yakmaktan ve oğullarım yoldan çıkaran o adamı görevden almaktan başka seçenek kalmaz. Ortodoks görüşüne göre yanlış öğretinin ateşinde yanmakta olan ve en hayati mesele olan inanç meselesinde kilisenin oğullarım yanlış yöne sevk eden o hizipçiye ne yapmak gerekir? Ona kafasını uçurmak ya da hapse atmak dışında ne ceza verilebilir? Çar Alexis Mihaylovich'in iktidarında insanlar kazıklara geçirilip yakılmıştı, yani o çağın en ağır cezası uygulanmıştı; günümüzde de o en ağır ceza uygulanmakta: Tek kişilik hücre hapsi. *

Kilisenin hayati bir meseleyle ikinci ilişkisi savaş ve infazlar yönündendi.

O sıralar Rusya savaştaydı ve Ruslar Hıristiyanlık aşkı adına kardeşlerini öldürüyorlardı. Bunun hakkında düşünmemek ve öldürmenin her inancın temel ilkelerine ters düşen bir kötülük olduğunu görmemek imkansızdı. Ne var ki, kiliselerde ordularımızın zaferi için dualar okunuyor ve inancımızın öğretmenliğini yapan kişiler öldürmenin inancımızdan kaynaklanan bir eylem olduğunu kabul ediyorlardı. Savaşta işlenen cinayetlerin yanı sıra, savaş sonrasındaki kargaşa ortamında da yanlış yoldaki savunmasız gençlerin katline onay veren daha küçük ve kuralcı tarikatlara üye kilise önde gelenleri, öğretmenleri ve rahipleri de gördüm. Kendisine Hıristiyan diyen bütün o insanların yaptıkları her şeye dikkat kesildim ve dehşete kapıldım.

itiraflarım'ın yazıldığı dönemde ölüm cezasının Rusya'da kaldırıldığı varsayılyordu.

XVI

Şüphe etmeyi bıraktım ve girmiş olduğum dinde her şeyin doğru olmadığına tam anlamıyla ikna oldum. Eskiden olsa kesinlikle her şeyin yanlış olduğunu söylerdim, ancak şimdi bunu söyleyemem. Bütün insanlar hakikatin bilgisine sahiptiler, yoksa başka türlü yaşayamazlardı. Dahası, bu bilgi benim için de erişilebilir bir konumdaydı, çünkü onu hissetmiş ve onunla yaşamıştım. Ama artık o bilgide yanlışların da olduğuna hiç şüphem kalmamıştı. Bende eskiden nefret uyandıran her şey şimdi apaçık bir şekilde gözlerimin önündeydi. Köylüler arasında, beni iğrendiren o yalan dolana kilise temsilcileri arasında olduğundan daha az rastlandığını görsem de, sıradan halkın inancında da hakikatle yalanın iç içe olduğunu anlamıştım.

Peki, hakikatin kaynağı neydi, yalamnki neydi? O sözde kutsal geleneğe ve Kitabı Mukaddes'te yanlış ile gerçek iç içeydi. Yalan da gerçek de kilise denilen o kurum tarafından kuşaktan kuşağa aktarılmıştı.

Bundan hoşlansam da hoşlanmasam da kendimi bu, -o güne değin soruşturmaya korktuğum- kutsal metinleri ve gelenekleri

araştırma ve soruşturma noktasında bulmuştum. Ve yüzümü bir zamanlar büyük bir küçümsemeye gereksiz bularak reddettiğim o din bilim araştırmalarına döndüm. Eskiden, hayatın açık ve anlamlı bulduğum tezahürleri dört bir yanımı çevirmişken din bilim bana bir dizi gereksiz saçmalık gibi gelirdi. Şimdiyse sağlıklı bir kafada olmaması gereken o şeyleri mutlulukla fırlatıp bir kenara atabilirdim, ancak yüzümü dönebileceğim başka bir yön de yoktu. Hayatın anlamına ilişkin bulabildiğim tek bilgi bu dini öğretinin ayrılmaz bir parçası. Benim ödün vermez, yaşlı aklıma ne kadar çılgınca gelirse gelsin, bu tek kurtuluş umuduydu. İnsanın bunu anlayabilmesi için -ama benim bilimin önermelerini anladığım şekilde değil- özenle ve dikkatle araştırması gerekiyordu. Din bilimden bunu beklemiyordum, bekleyemedim de, çünkü dini bilginin özelliğini biliyordum. Her şeyin açıklamasını aramayacağım. Her şeyin başlangıcının olduğu gibi her şeyin açıklamasının da sonsuzlukta gizli olması gerektiğini biliyorum. Ancak bir şekilde beni kaçınılmaz olarak açıklanamaz olanla karşı karşıya getirecek olan süreci anlamak istiyorum. Açıklanması mümkün olmayan her şeyin aklımın istekleri yarılış olduğu için değil de (bu istekler yarılış değil ve orılar olmaksızın hiçbir şeyi anlayamam), ben kendi aklımın sınırlarının farkında olduğum için öyle olduğunu arılamak istiyorum. Açıklanamayan bütün o şeyleri inanmak için keyfi zorunluluk altında olduğum bir şeyler gibi değil de, kaçınılmaz olarak açıklanması mümkün olmayan bir şeyler gibi anlamak istiyorum.

Dini öğretilerde doğruluk payı olduğu benim için şüphe götürmez bir gerçek, ancak şu da kesin ki bu öğretilerde yarılışlar da var. Bense neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bulmak ve bu ikisini birbirinden ayırmak zorundayım. Bunun için işe koyuluyorum. Öğretilerde hangi yanlışları ve hangi doğruları bulduğum ve hangi sonuçlara vardığım bu kitabın sonraki bölümlerini oluşturacaktır. O bölümler de, eğer yayırlanmaya geçecek bölümler olurlarsa ve birileri de isterse, büyük olasılıkla bir gün bir yerlerde yayınlanırlar.

XVII

Bunları aŖađı yukarı üç yıl önce yazmıŖtım. Ŗimdi bu bölümü baskıda gözden geçirip onları yaŖarken, beni harekete geçiren duygu ve düşünceleri hatırlarken, bir rüya gördüm. Bu rüya, başımdan geçenlere dair anlattığım ne varsa her şeyi özlü bir biçimde anlattı bana. Bu yüzden şöyle düşünüyorum: Beni anlamış olanlara bu rüyanın anlatılması, bu sayfalarda anlatılmış olan her şeyi tazeleyecek, açıklayacak ve özetleyecektir. İşte şöyleydi rüyam: Kendimi yatakta yatar gördüm. Ne rahat, ne de rahatsızlık duyuyordum. Sırt üstü yatıyordum. Ama sonra: "Acaba yatarken kendimi rahat hissediyor muyum?" diye düşünmeye başladım. Kah öyle hissettim ki, bacaklarım rahatsız duruyor, kah yatak çok kısa, kah bana uygun büyüklükte. İçimde bir şeyler rahatsız. Bacaklarımı hareket ettiremiyorum ve o anda düşünmeye başlıyorum, "Nerede ve nasıl?" diye, ki bu şimdiye kadar hiç aklıma gelmemiŖti. Yatağımı inceleyince bir de ne göreyim, yatak kenarlarına tutturulmuş, örgülü çapraz kolonlarda yatmıyor muyum. Ayaklarım başka bir kolonda, dizlerim başka bir kolonda, bacaklarım rahat etmiyor. Bilmiyorum nasıl, bu kolonların itilebileceğinden haberdarım. Bir tekmeyle ayaklarımın altındaki en dip kolo-

nu itiyorum ve daha iyi olacağını düşünüyorum. Ama fazla uzağa itmişim, bacaklarımla tekrar yakalamak istiyorum, ama hareketle dizlerimin altındaki öteki kolon da kayıyor ve bacaklarım aşağı sarkıyor. Düzgün yatmak için bütün vücudumu hareket ettiriyorum ve eminim, bu güçlük duymadan başarılacak bir iş. Ama bu hareketle altımdaki öteki kolonlar da kayıyor ve görüyorum ki, hepsini bozmuşum. Bütün alt kısmım aşağı kayıyor ve sarkıyor, ayaklarım yere değmiyor. Sadece sırtımın üst kısmıyla kendimi tutuyorum ve rahatsız oluyorum, hatta katlanılmaz derecede rahatsız. O zamana kadar hiç aklıma gelmemiş olan bir soru, şimdi aklıma geliyor. Kendime soruyorum: "Ben neredeyim ve neyin üzerinde yatıyorum?" Ve çevreme bakıyorum, her şeyden önce de bedenimin sarktığı -ve hissediyorum- biraz sonra düşeceği yere bakıyorum. Aşağıya bakıyorum ki, ne göreyim. Çok yüksek bir kule ya da tepeye benzer bir yükseklikte değilim yalnız, hiç tasavvur edemeyeceğim yükseklikte bir yerdeyim.

Doğru dürüst söyleyemiyorum bile, aşağılarda o üstünde yüzdüğüm ve beni çeken dipsiz uçurumda neler görüyorum. Kalbim sıl<ışıyor ve bir titremedir tutuyor beni. Aşağıya bakmak korkunç bir şey. Hissediyorum ki, aşağıya bakınca son kolondan kayacağını ve işim bitmiş olacak. Bakmıyorum aşağıya. Ama bakmamak da daha kötü. Çünkü son kolondan koştüğüm anda, halimin ne olacağını düşünüyorum. Ve hissediyorum ki, korkudan nasıl da son dayanağı kaybediyor ve yatarak yavaş yavaş durmadan derine kayıyorum. Bir saniye sonra, işte düşeceğim. O zaman aklıma şu fikir geliyor: "Bu gerçek olamaz, bu bir rüyadır!" Uyanmaya çalışıyorum, olmuyor. "Ne yapmalı, ne yapmalı?" diye soruyorum kendi kendime. Ve yukarı bakıyorum. Yukarıda da yine bir uçurum var. Bu gökteki uçuruma bakıyorum ve aşağıdaki uçurumu unutmaya çalışıyorum. Aşağıdaki sonsuzluk beni itiyor ve bana dayanak veriyor. Daha önceki gibi, altımda henüz uçuruma kaymamış kolonlarda asılıyım. Asılı olduğumu biliyorum, ama yalnız yukarı bakı-

yorum ve korkum bitiyor. O zaman, rüyada olduğu gibi, bir ses duyuluyor: "Buna dikkat et! iŖte bu!" Ve ben durmadan yukandaki sonsuzluğa bakıyorum ve rahatladığımı hissediyorum. Olup biten her Ŗeyi hatırlamaya baŖlıyorum: Bacaklanmı nasıl hareket ettirdiğim, nasıl kaydığımı, nasıl korktuğumu ve yukarı bakarak nasıl kendimi korkmadan kurtardığımı hatırlıyorum. Ve kendi kendime soruyorum: "Evet, ya Ŗimdi, hala aynı durumda mı yatıyorum?" Ve bakışlarıyla bütün bedenimle, bu tutunduğum dayanağın bilincinde oluyorum. Ve görüyorum ki, artık öyle askıda değılim ve dŖmyorum, tersine sapaŖlađlam tutunuyorum. "Nasıl tutunuyorum?" diye soruyorum kendi kendime. Bakmıyorum, evrerne bakıyorum ve altımda, vücudumun orta yerinde bir kolon var ve ben yukarı bakarken beni tutan da yalnızca bu. O zaman rüyalarda hep olduğu gibi, bu tutunduğum Ŗeyin mekanizması bana son derece doğal, anlaşılır ve açık görünüyor, gerçeklikte bu mekanizmanın hiçbir anlamı olmadığı halde. Hatta rüyamda ŖaŖıyorum, "Bunu daha önce niye kavramadım?" diye. O anda ortaya çıkıyor ki, baŖucumda bir sütün var. Bu sütünün sağlanlığına hiç Ŗphe yok, her ne kadar bu ince sütünün üzerinde yükseldiği bir taban yoksa da. Bu stna sonra hem yapay, hem basit bir ilmek bağlanmış, eğer insan vücudunun ortası bu ilmeğe rastlayacak Ŗekilde yatar da yukarı kalkarsa, dŖmek söz konusu olmuyor. Bütün bunları anladım ve ben sevince ve rahata erdim. Sarıki biri bana sesleniyordu: "Bak ve aklında tut!" Ve gözlerimi açtım.

antik dünya klasikleri

D O N K İ Ş O T

c e r v a n t e s

tel / 0.212 513 84 15 faks / 512 40 00

Yeni Ça~'ın gerçek anlamda ilk "best seller"), ince, parıltılı bir espri anlayışının en büyük jonglörü Don Kişot'un okurlarla buluşmasının üzerinden tam dört yüz yıl geçti. Don Kişot, tüm zamanların en çok dile çevrilen, en çok okunan, en çok gönderme yapılan, en çok yankı uyandıran romanı olmanın yanı sıra devrinin en renkli tablosunu çıkaran eser olma konusunda da rakipsizdir. Üstelik Cervantes, İspanya'nın sosyal, ekonomik, dini, siyasi ve edebi portresini resmederken okuru e~lendirmeyi bir an olsun unutmaz.

kitap mırzdart isteviniz ..

lev nikolayevic tolstoy - İtirafılarım